Institutul de Cercetări
Bioarheologice şi Etnoculturale

CONFERINŢA ŞTIINŢIFICĂ INTERNAŢIONALĂ

CERCETĂRI BIOARHEOLOGICE ŞI ETNOCULTURALE ÎN SUD-ESTUL EUROPEI

INTERNATIONAL SCIENTIFIC CONFERENCE

BIOARCHEOLOGICAL AND ETNOCULTURAL RESEARCH IN SOUTH-EASTERN EUROPE

НАУЧНАЯ МЕЖДУНАРОДНАЯ КОНФЕРЕНЦИЯ

БИОАРХЕОЛОГИЧЕСКИЕ И ЭТНОКУЛЬТУРНЫЕ ИССЛЕДОВАНИЯ В ЮГО-ВОСТОЧНОЙ ЕВРОПЕ

Crihana Veche (Cahul), 14-16 august 2018

Institutul de Cercetări Bioarheologice şi Etnoculturale

Conferinţa ştiinţifică internaţională

CERCETĂRI BIOARHEOLOGICE ŞI ETNOCULTURALE ÎN SUD-ESTUL EUROPEI

International Scientific Conference

BIOARCHEOLOGICAL AND ETNOCULTURAL RESEARCH IN SOUTH-EASTERN EUROPE

Научная международная конференция

БИОАРХЕОЛОГИЧЕСКИЕ И ЭТНОКУЛЬТУРНЫЕ ИССЛЕДОВАНИЯ В ЮГО-ВОСТОЧНОЙ ЕВРОПЕ

Conferinţă ştiinţifică organizată cu sprijinul Ambasadei Franţei în Republica Moldova

Liberté • Égalité • Fraternité
RÉPUBLIQUE FRANÇAISE

Crihana Veche (Cahul), 14-16 august 2018

CZU ~~XXX~~

Instituţia organizatoare
Institutul de Cercetări Bioarheologice şi Etnoculturale (ICBE)

Instituţii partenere
Agenţia Naţională Arheologică, Chişinău, Moldova
Primăria comunei Crihana Veche, Cahul, Moldova
Centrul de Cercetări Antropologice „Olga Necrasov", Academia Română – Filiala Iaşi, România
Institutul de Cercetări Eco-Muzeale "Gavrilă Simion" din Tulcea, România
Muzeul de Istorie "Paul Păltănea" din Galaţi, România
Centrul Cultural "Dunărea de Jos" din Galaţi, România
Universitatea de Stat "Bogdan Petriceicu Haşdeu" din Cahul, Moldova
Facultatea de Istorie şi Filosofie a Universităţii de Stat din Moldova, Chişinău, Moldova

Coordonatori
Ion CIOBANU (Institutul de Cercetări Bioarheologice şi Etnoculturale, Chişinău, Moldova; Agenţia Naţională Arheologică, Chişinău, Moldova)
Dr. Angela SIMALCSIK (Institutul de Cercetări Bioarheologice şi Etnoculturale, Chişinău, Moldova; Centrul de Cercetări Antropologice "Olga Necrasov", Academia Română – Filiala Iaşi, România)

Comitetul organizatoric al ICBE
Ion CIOBANU – arheolog
Dr. Angela SIMALCSIK – antropolog
Serghei AGULNICOV – arheolog
Dr. Robert Daniel SIMALCSIK – antropolog
Dr. Dorina ONICĂ – etnolog
Dr. Natalia GRĂDINARU – etnolog
Dr. Mariana COCIERU – filolog, folclorist
Dr. Andrei COROBCEAN – arheolog

Descrierea CIP a Camerei Naţionale a Cărţii
C

Responsabilitatea asupra conţinutului rezumatelor revine autorilor.

~~ISBN~~
© ICBE, 2018

FINANȚATORI / SPONSORI

Ambasada Franţei în Republica Moldova, Ataşat de Cooperare, Martine Zejgman, Franţa
Primăria comunei Crihana Veche, Primar Rodica Cucereanu, Cahul, Moldova
Consiliul Raional Cahul, Preşedinte Ion Groza, Cahul, Moldova
Agenţia Naţională Arheologică, Director general Dr. Vlad Vornic, Chişinău, Moldova
Asociaţia Moldo-Japoneză pentru Cultură şi Civilizaţie, Preşedinte executiv Raisa Brăduţanu, Chişinău, Moldova
Societatea Comercială ”Lumea Calităţii” S.R.L., Director Ion Ghindă, Cahul, Moldova
Societatea Comercială ”Oltex-Aqua” S.R.L., Director Nicolae Olteanu, Crihana Veche, Cahul, Moldova
Universitatea de Stat ”Bogdan Petriceicu Haşdeu” din Cahul, Rector Dr. hab. Andrei Popa, Cahul, Moldova
Întreprinderea de Stat Întreprinderea pentru Silvicultură Silva-Sud, Director Gheorghe Boghian, Cahul, Moldova
Asociaţia Obştească ”ProART”, Preşedinte Oleg Danilceac, Cahul, Moldova
Asociaţia Obştească ”Răsăritul românesc”, Chişinău, Moldova
Primăria satului Giurgiuleşti, Primar Tatiana Gălăţeanu, Cahul, Moldova
Primăria satului Cîşliţa-Prut, Primar Valentin Enciu, Cahul, Moldova
Primăria satului Văleni, Primar Silvia Ştirbeţ, Cahul, Moldova
Primăria satului Brînza, Prima Leonid Catera, Cahul, Moldova
Primăria satului Colibaşi, Primar Ion Dolganiuc, Cahul, Moldova
Primăria satului Vadul lui Isac, Primar Ion Iorga, Cahul, Moldova
Primăria comunei Manta, Primar Violeta Hîncu, Cahul, Moldova

PROGRAM:

LUNI, 13 august 2018
Sosirea participanţilor

MARŢI, 14 august 2018
8.00: Micul dejun

9.00-10.30
Deschiderea oficială a Expoziţiei Muzeului de Arheologie, Etnografie şi Istorie din Crihana Veche, Cahul
Deschiderea oficială a conferinţei ştiinţifice internaţionale ”Cercetări bioarheologice şi etnoculturale în sud-estul Europei”

Mesaje de bun venit
- **RODICA CUCEREANU**, Primarul comunei Crihana Veche, Cahul
- **MARTINE ZEJGMAN**, Ataşat de Cooperare al Ambasadei Franţei în Republica Moldova
- **ION GROZA**, Preşedintele raionului Cahul
- **ANCA CORFU**, Consul General, Consulatul General al României la Cahul, România
- **ELENA BACALU**, Deputat în Parlamentul Republicii Moldova
- Reprezentant al Ministerului Educatiei, Culturii si Cercetarii al Republicii Moldova
- **Dr. VLAD VORNIC,** Director al Agenţiei Naţionale Arheologice
- **Dr. hab. ANDREI POPA**, Rectorul Universităţii de Stat ”Bogdan Petriceicu Haşdeu” din Cahul
- **Dr. hab. VALENTIN DERGACIOV**, Institutul Patrimoniului Cultural, Centrul de Arheologie, Chişinău

11.00-12.00
Vizită pe Şantierul Arheologic ”Crihana Veche”
Ion CIOBANU (ICBE). *Cercetarea arheologică a tumulilor aplatizaţi. Necesitate, metode şi practici.*
Angela SIMALCSIK (ICBE). *Câteva sugestii privind analiza paleoantropologică in situ.*

12.00-15.00: Susţinerea comunicărilor, prima parte

SECŢIA ARHEOLOGIE SI CERCETĂRI BIOARHEOLOGICE
Şantierul arheologic Crihana Veche

Moderatori:
Valentin Dergaciov (Moldova) şi **Constantin Preoteasa** (România)

Ştefan Vasile (Universitatea din Bucureşti, Facultatea de Geologie şi Geofizică, Departmentul de Geologie, Bucureşti, România), **Valentin Dumitraşcu** (Academia Română, Institutul de Arheologie "Vasile Pârvan", Bucureşti, România). *Vânătoarea bizonului în situl Paleolitic de la Buda (judeţul Bacău).*

Грицюта Оксана (Южноукраинский национальный педагогический университет имени "К.Д. Ушинского", Одесса, Украина). *Приемы утилизации крупных костей бизона на стоянке Анетовка II.*

Пашенчук Наталья (Институт Культурного Наследия, Центр Археологии, Кишинев, Молдова). *Планиграфия нижнего культурного слоя верхнепалеолитической стоянки Климэуць II.*

Главенчук Алла (Одесский археологический музей Национальной Академии наук Украины, Одесса, Украина). *Применение тальковых сланцев на позднепалеолитическом поселении Анетовка 2.*

Пиструил И.В. (Одесский археологический музей Национальной Академии наук Украины, н аучный сотрудник, Одесса, Украина). *Новые местонахождения каменного века у с. Анетовка (Доманевский р-н, Николаевская обл., Украина).*

Паламарчук С.В. (Измаильский историко-краеведческий музей Придунавья, Измаил, Украина). *Соотношение хронологии нео-энеолитических памятников (поселений) Нижнего Подунавья и Горно-Предгорного Крыма.*

Constantin Preoteasa (Complexul Muzeal Judeţean Neamţ, Centrul Internaţional de Cercetare a Culturii Cucuteni Piatra-Neamţ, Muzeul de Artă Eneolitică Cucuteni Piatra-Neamţ, România). *Organizarea spaţiului de locuit de către comunităţile umane ale complexului cultural Precucuteni-Cucuteni-Tripolye reflectată de prospecţiunile geofizice.*

Adela Kovács (Muzeul Judeţean Botoşani, România). *Mese miniaturale/ altăraşe aparţinând culturii Cucuteni din colecţiile Muzeului Judeţean Botoşani.*

Vasile Diaconu (Muzeul de Istorie şi Etnografie Târgu Neamţ, România). *Brichetarea sării. De la sursa arheologică la cea etnografică. Confirmări experimentale.*

SECŢIA ETNOGRAFIE ŞI FOLCLOR
Muzeul de Arheologie, Etnografie şi Istorie din Crihana Veche

Moderatori:
Dorina Onică (Moldova) şi **Ibram Nuredin** (România)

Prof. univ. dr. Ibram Nuredin (Universitatea "Ovidius" din Constanţa). *Repere istorice şi culturale ale convieţuirii interetnice şi interconfesionale în Dobrogea – ţinut românesc.*

Natalia Grădinaru (Institutul Patrimoniului Cultural, Centrul de Etnologie; A.O. Institutul de Cercetări Bioarheologice şi Etnoculturale, Chişinău, Moldova). *Cunoştinţe şi practici de medicină populară în satele din Valea Prutului de Jos.*

Ion Valer Xenofontov (Facultatea de Istorie şi Filozofie a Universităţii de Stat din Moldova; Biblioteca Ştiinţifică „Andrei Lupan" (Institut), Ministerul Educaţiei, Culturii şi Cercetării, România); **Dr. Lidia Prisac** (Institutul Patrimoniului Cultural, Ministerul Educaţiei, Culturii şi Cercetării, Chişinău, Moldova). *„Sunt cătărău, dar… mi-au zis Caterev". Schimbări de identitate în contextul deportărilor.*

Mariana Cocieru (Institutul de Filologie; A.O. Institutul de Cercetări Bioarheologice şi Etnoculturale, Chişinău, Moldova). *Documentarea fenomenelor de cultură tradiţională în sudul Basarabiei în perioada postbelică.*

Dr. Lidia Prisac (Institutul Patrimoniului Cultural, Ministerul Educaţiei, Culturii şi Cercetării, Chişinău, Moldova), **Dr. Ion Valer Xenofontov** (Facultatea de Istorie şi Filozofie a Universităţii de Stat din Moldova; Biblioteca Ştiinţifică „Andrei Lupan" (Institut), Ministerul Educaţiei, Culturii şi Cercetării, România). *Strategii de supravieţuire în deportare – "am zis să-mi schimb familia, să vin acasă, în Moldova".*

Dorina Onică (Muzeul Naţional de Etnografie şi Istorie Naturală; A.O. Institutul de Cercetări Bioarheologice şi Etnoculturale, Chişinău, Moldova). *Semnele de proprietate ale crescătorilor de animale şi păstorilor în satele din valea Prutului de Jos.*

Tamara Macovei (Muzeul Naţional de Etnografie şi Istorie Naturală, Chişinău, Moldova). *Cromograma cultică în frumosul cotidian.*

Pavel Popa (Institutul de Filologie al Academiei de Ştiinţe a Moldovei). *Bradul de nuntă – simbolul substituent al mirelui.*

15.00-16.00: Pauză de masă

16.00-20.00: Susţinerea comunicărilor, a doua parte

SECŢIA ARHEOLOGIE SI CERCETĂRI BIOARHEOLOGICE
Şantierul arheologic Crihana Veche

Moderatori:
Vlad Vornic (Moldova) şi **Светлана Иванова** (Украина)

Daniel Garvăn (Muzeul Judeţean Buzău, România), **Alin Frînculeasa** (Muzeul Judeţean de Istorie si Arheologie Prahova, Ploieşti, România), **Roxana Munteanu** (Muzeul Judeţean Buzău, România), **Cătălin Dinu** (Muzeul Judeţean Buzău, România). *Eneoliticul timpuriu în nord – estul Munteniei. O reevaluare culturală.*

Vasile Haheu (Institutul Patrimoniului Cultural, Centrul de Arheologie, Chişinău, Moldova). *Din nou despre necropola plană eneolitică de la Giurgiuleşti.*

Radu-Alexandru Dragoman (Institutul de Arheologie „Vasile Pârvan" al Academiei Române, Bucureşti). *Necropola Tripolie final de la Ofatinţi, Transnistria, Republica Moldova: reflecţii privind memoria materială a trecutului şi politicile oficiale ale prezentului.*

Alexandru Gafincu (Muzeul de Istorie şi Arheologie Piatra Neamţ, România), **Vasile Diaconu** (Muzeul de Istorie şi Etnografie Târgu Neamţ, România). *Dinamica teritorială a unor grupuri umane din epoca bronzului. O analiză GIS pentru două subunităţi geografice.*

Кушнир В.Г. (доктор исторических наук, доцент, декан факультета истории и философии Одесского Национального Университета им. "И.И.Мечникова", Одесса, Украина). *К вопросу о технологии сооружения курганных погребальных комплексов.*

Roxana Munteanu (Muzeul Judeţean Buzău, România). *Între eneolitic şi epoca bronzului. Contexte arheologice din estul României la sfârşitul mileniului al IV-lea BC.*

Bianca Preda (Muzeul Judeţean de Istorie si Arheologie Prahova, Ploieşti, România), **Alin Frînculeasa** (Muzeul Judeţean de Istorie si Arheologie Prahova, Ploieşti, România). *Reprezentări ale trecutului şi relevanţa actuală: inele de buclă în morminte tumulare din nordul Munteniei la sfârşitul mileniului al-IV-lea î.Hr. şi prima jumătate a mileniului al III-lea î.Hr.*

С. Агульников (Институт Культурного Наследия, Центр Археологии, A.O. Institutul de Cercetări Bioarheologice şi Etnoculturale, Chişinău, Moldova, Кишинев, Молдова). *К вопросу о применении демембрации в Ямной культуре Прутo-Днестровского междуречья.*

Александра Козак (старший научный сотрудник отдела биоархеологии Института археологии НАН Украины, Киев, Украина), **Василий Ильчишин** (соискатель Института археологии НАН Украины, Тернополь, Украина), **Марина Ягодинская** (директор Тернопольского областного центра охраны и научных исследований памятников культурного наследия, Тернополь, Украина*). О связях Комаровской культуры и культуры Ноуа (на антропологических материалах Кордышевского могильника).*

Иванова С.В. (Институт археологии НАН Украины), **А.Г. Никитин** (Университет Гранд Валлей,Аллендейл, США). *Новое погребение Сабатиновской культуры в Одесской области.*

С. Агульников (Институт Культурного Наследия, Центр Археологии, Кишинев; A.O. Institutul de Cercetări Bioarheologice şi Etnoculturale, Chişinău, Moldova). *Хронология основных памятников позднего бронзового века Прутo-Днестровского региона.*

Adrian Adamescu (Muzeul de Istorie "Paul Păltănea", Galaţi, România), **Ailincăi Sorin-Cristian** (***Institutul de Cercetări Eco-***

Muzeale ”Gavrilă Simion” ***Tulcea, România).*** *Raport preliminar privind cercetările arheologice din situl arheologic de la Vânători, Campania 2017.*

20.00: Discuţii în jurul rugului

MIERCURI, 15 august 2018
8.00-8.30: Micul dejun

9.00-12.00: Susţinerea comunicărilor, a treia parte

SECŢIA ARHEOLOGIE SI CERCETĂRI BIOARHEOLOGICE
Şantierul arheologic Crihana Veche

Moderatori:
Octavian Munteanu (Moldova) şi **Петрова Наталия Александровна** (Украина)

Lazanu Ciprian-Cătălin (Muzeul Judeţean Ştefan cel Mare Vaslui, România). *Depunerile de metal din Podişul Bârladului.*

Andrei Corobcean (Laboratorul „Tracologie”, Universitatea de Stat din Moldova; A.O. Institutul de Cercetări Bioarheologice şi Etnoculturale, Chişinău, Moldova). *Sedentari şi nomazi versus autohtoni şi migratori: probleme vechi şi noi în arheologie.*

Alexandru Berzovan (Institutul de Arheologie, Academia Română – Filiala Iaşi), **Adela Kovács (**Muzeul Judeţean Botoşani, România**).** *Consideraţii preliminare cu privire la necropola de incineraţie de la Strahotin (sec. IV-III. a. Chr.).*

Valentin Dumitraşcu (Institutul de Arheologie “Vasile Pârvan”, Bucureşti, România). *Arheozoologia unui sit din a doua epocă a fierului - Bâzdâna “La Cetate”, sud-vestul României.*

Octavian Munteanu (Universitatea Pedagogică de Stat ”Ion Creangă”, Chişinău, Moldova). *Transformări etnoculturale în nord-vestul Pontului Euxin la finele mileniului I a. Chr.*

Vlad Vornic (Agenţia Naţională Arheologică, Chişinău, Moldova), **Ion Ciobanu** (Agenţia Naţională Arheologică; A.O. Institutul de Cercetări Bioarheologice şi Etnoculturale, Chişinău, Moldova), **Sergiu Popovici**

(Agenţia Naţională Arheologică; A.O. Institutul de Cercetări Bioarheologice şi Etnoculturale, Chişinău, Moldova), **Natalia Paşenciuc** (Institutul Patrimoniului Cultural; Centrul de Arheologie, Chişinău, Moldova), **Adrian Iorga** (Agenţia Naţională Arheologică, Chişinău, Moldova), **Dumitru Avram** (Agenţia Naţională Arheologică, Chişinău, Moldova). *Date preliminare privind cercetările arheologice preventive din anul 2018 de la Sagaidac, r-nul Cimişlia.*

Gabriel Vasile (Institutul de Arheologie "Vasile Pârvan", Bucureşti, România). *Necropola medio-bizantină de la Noviodunum-Isaccea (jud. Tulcea). Perspectivă bioarheologică.*

Simalcsik Robert Daniel (Centru de Cercetări Antropologice "Olga Necrasov", Academia Română – Filiala Iaşi, România; A.O. Institutul de Cercetări Bioarheologice şi Etnoculturale, Chişinău, Moldova). *Analogii tipologice, sincrone şi diacronice ce surprind perioada medievală din localitatea Săbăoani, jud. Neamţ, România.*

Петрова Наталия Александровна (доцент кафедры археологии и этнологии Украины, заместитель декана факультета истории и философии по научной и воспитательной работе, кандидат исторических наук, доцент, Одесский Национальный Университет им. И.И.Мечникова, Украина). *Археологический ресурс в организации туристической деятельности.*

12.00-13.00: Pauză de masă

Vizită la Muzeul Ţinutului Cahul
Observatorul astronomic de la Brînza, r-nul Cahul
Vizită la Muzeul pâinii de la Văleni, r-nul Cahul
Vizită la Muzeul de Istorie şi Etnografie de la Slobozia Mare, r-nul Cahul
Vizită la Muzeul de Istorie de la Vulcăneşti, UTA Găgăuzia
Vizită cu degustare la Vinăria VINIA TRAIAN, comuna Găvănoasă, r-nul Cahul

Închiderea conferinţei, mesaje de bun rămas...

VANATOAREA BIZONULUI IN SITUL PALEOLITIC DE LA BUDA (JUDEȚUL BACAU)

Ștefan Vasile (Universitatea din București, Facultatea de Geologie și Geofizică, Departmentul de Geologie, București, România)

Valentin Dumitrașcu (Academia Română, Institutul de Arheologie "Vasile Pârvan", București, România)

Situl paleolitic de la Buda (județul Bacău, estul României), amplasat pe terasele superioare ale Râului Bistrița, este bine cunoscut arheologilor pentru piesele litice gravettiene descoperite aici. Pe lângă acestea, situl a mai furnizat și un număr mare de resturi faunistice aparținând unor mamifere mari, rămase însă mai puțin studiate. Asociația faunistică, constând aproape exclusiv în elemente postcraniene fragmentare, a fost inițial atribuită doar unui bovid mare, fără a se preciza dacă este vorba de bour (*Bos primigenius*) sau de bizon de stepă (*Bison priscus*).

Studiul morfologic și morfodimensional detaliat al unui număr de 1044 de specimene a arătat, pe baza comparației cu morfologiile oaselor postcraniene ale bizonului și vitelor actuale, că practic toate specimenele pot fi atribuite bizonului de stepă, *Bison priscus*. Un număr mare de specimene poartă urme clare ale activităților umane: urmele de tranșare și spărturile rezultate în urma extragerii măduvei sunt relativ frecvente (Fig. 1), oasele arse sunt și ele prezente, în timp ce urmele de dinți lăsate de carnivore lipsesc. Fragmentele scheletului apendicular distal domină asociația (Fig. 1), sugerând că resturile faunistice au fost depozitate într-un sit de prelucrare secundară, diferit de situl primar de vânătoare. Ponderea mai ridicată a femelelor adulte poate fi rezultatul mai multor strategii de vânătoare, cum ar fi selecția sezonieră a femelelor mai grase în timpul toamnei sau organizarea specifică a turmei de bizoni sub presiunea prădătorilor.

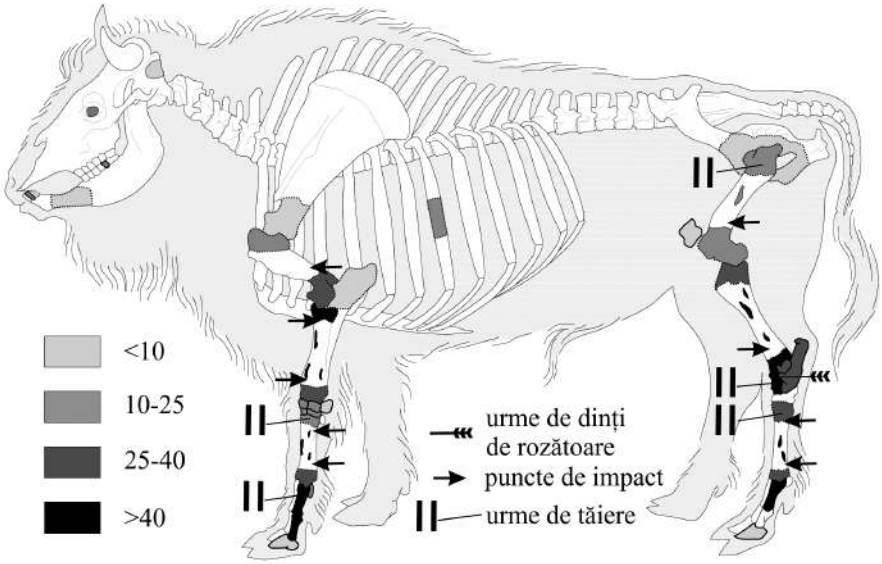

Figura 1. Reprezentarea părţilor scheletice ale bizonilor de stepă vânaţi în situl de la Buda şi distribuţia urmelor prezente la nivelul oaselor. Linia punctată este folosită pentru elemente fragmentare, iar linia continuă indică prezenţa elementelor complete.

ПРИЕМЫ УТИЛИЗАЦИИ КРУПНЫХ КОСТЕЙ БИЗОНА НА СТОЯНКЕ АНЕТОВКА II

Грицюта Оксана (Южноукраинский национальный педагогический университет имени ”К.Д. Ушинского”, Одесса, Украина)

Основным объектом охоты на поселении Анетовка II был бизон. По данным В.И. Бибиковой и А.В. Старкина, среди фаунистических остатков на памятнике кости бизона составляют 98%. Пищевую ценность для древних жителей составляли не только мясо но и костный мозг, источником которого служили крупные кости скелета.

В результате изучения остеологических остатков коллекции были обнаружены следы разделки костей бизона не связанные с

процессом снятия мяса. Среди трубчатых костей, обнаруженных в результате раскопок, отмечены кости расколотые с целью добычи костного мозга. Об этом можно судить по характерным приемам их утилизации. Сначала с помощью массивных рубящих орудий (топоров) сильными направленными ударами отрубались эпифизы, затем дробился диафиз. О таком способе утилизации свидетельствует наличие в коллекции большого числа эпифизов и диафизов со следами рубки свежей кости (наличие мокрого излома).

Н.Б. Ахметгалеева, изучавшая коллекцию кости и рога Анетовки II, выяснила, что одним из приёмов расщепления костей для добычи костного мозга, было, также, разбивание кости путём бросания тяжёлого камня сверху на кость.

Остеологические остатки Анетовки II свидетельствуют о высокой степени утилизации туши бизона. В пищу использовалось как мясо, так и костный мозг, следы добычи которого зафиксированы на фаунистических находках. После употребления в пищу мяса и костного мозга бизона, его кости часто использовались в качестве производственного сырья для изготовления костяных орудий (Рис. 1).

Большинство утилизированных костей с целью добычи костного мозга обнаружены на макроскоплении и отдельных микроскоплениях, которые были выделены В.Н. Станко в качестве отдельного комплекса и интерпретированы им как производственные комплексы по утилизации охотничьей добычи.

Рис. 1. Эпифиз кости бизона со следами рубления со стоянки Анетовка II

ПЛАНИГРАФИЯ НИЖНЕГО КУЛЬТУРНОГО СЛОЯ ВЕРХНЕПАЛЕОЛИТИЧЕСКОЙ СТОЯНКИ КЛИМЭУЦЬ II

Пашенчук Наталья (Институт Культурного Наследия, Центр Археологии, Кишинев, Молдова)

В 1989 г. была обгаружена стоянка Климэуць II в селе Климэуций де Жос (Шолданештский район). Исследования были проведены в том же году под руководством И. А. Борзияка, в результате которых было обнаружено два культурных слоя (верхний и нижний). Нижний слой залегал в верхней части оглеения ископаемой почвы, частично, был отмечен в ископаемой почве. На площади раскопа был слабо представлен. Вероятно, была затронута лишь переферия стоянки. Нижний слой содержал немногочисленные остатки крупных костей мамонта (фрагмент черепа и двух бивней), зубра, лошади, северного оленя, волка и т.д., а также и кремневые предметы (около 600 изделий, из числа которых 83 орудия). Кремневый материал располагался неравномерно без повышенной концентрации находок, образовывая небольшие агломерации. Подобные скопления были отмечены в кв. В-5/6/7, Д/Е-6/7, И/К/Л/М/Н-7/8/9/10/11, С/Т-5/6/7/8/9. Наиболее многочисленное скопление выявлено в кв. Е/Ж-8/9/10, где и было обнаружено три костяных предмета (лощило из ребра мамонта, острие-проколка из трубчатой кости мамонта, а также и обломок рога северного оленя с круговым надрезом). Основываясь на планиграфическом анализе кремневого материала на исследованной площади в 1989 г, в нижнем слое Климэуць II не было выявлено крупных комплексов, что и подтверждает идею о переферии стоянки.

ПРИМЕНЕНИЕ ТАЛЬКОВЫХ СЛАНЦЕВ НА ПОЗДНЕПАЛЕОЛИТИЧЕСКОМ ПОСЕЛЕНИИ АНЕТОВКА 2

Главенчук Алла (Одесский археологический музей Национальной Академии наук Украины, Одесса, Украина)

Стоянка позднего палеолита степного Побужья Анетовка 2, раскопки которой продолжаются уже 40 лет, дает представление о широком и интенсивном использовании различного минерального сырья.

Одной из минеральных пород, использовавшихся на поселении, был тальк и тальковые сланцы. На сегодняшний день группа этих минералов, обнаруженных на Анетовке 2, насчитывает больше 100 экз. В.Ф. Петрунь изучавший эти находки, выделил среди них северокавказский серпентинит, хлорито–актинолитовые и талько–хлорито–актинолитовые сланцы как Приазовья, так и Криворожья. Необходимо указать, что все находки представлены в довольно маленьких кусочках, т.е. сырье, принесенное издалека, в данном случае максимально использовали. Для палеолита известны находки маленьких скульптурных фигурок из тальковых пород, представляющих предметы мобильного искусства. На Анетовке 2 найдена одна зооморфная фигурка из талька.

Среди находок тальков есть фрагменты со следами притёртости. В.Ф. Петрунь, изучивший признаки утилизации, выдвинул предположения о возможных вариантах использования тальков:

· чтобы сделать менее шершавой внутреннюю поверхность вычиненного кожаного изделия или швов на нем, для смягчения воздействия на кожу человека деталей одежды, выделанных из шкуры животных;

· для придания большей скользкости сплетенному из растительных волокон шнуру для силка. Подобная «жирная» смазка минерального происхождения также могла усиливать пробойную способность деревянных древков стрел.

Помимо этих вариантов использования тальков, мы можем предположить, что первобытные жители поселения могли

применять тальки для обработки рук с целью предотвращения их скольжения во время работы с кремнем и разделки туш животных, а также в «медицинских» целях как дезинфицирующее средство в виде присыпок, пудр (тальк обладает адсорбирующими, высушивающими свойствами), средства для подсушивания мокнущих ран, средства от потливости. И сегодня эти природные минералы используются в официальной медицине как наружное средство при дерматитах, язвах, опрелостях, ожогах и др.

Таким образом, тальки в первобытной общине могли использоваться для смягчения одежды, придания скользкости растительным шнурам или древкам стрел, в качестве содержимого первобытной «аптечки», гигиенического средства для ухода за телом («первобытный дезодорант», присыпка от опрелостей), для изготовления предметов первобытного искусства.

НОВЫЕ МЕСТОНАХОЖДЕНИЯ КАМЕННОГО ВЕКА У С. АНЕТОВКА (ДОМАНЕВСКИЙ Р-Н НИКОЛАЕВСКАЯ ОБЛ., УКРАИНА)

Пиструил И.В. (Одесский археологический музей Национальной Академии наук Украины, научный сотрудник, Одесса, Украина)

В долине р. Бакшалы на 6-ти км отрезке от с. Анетовка до впадения р. Бакшалы в р. Южный Буг было обнаружено более 25 памятников каменного века, которые отнесены, в основном, к эпохе верхнего палеолита (Рис. 1). На некоторых проведены/проводятся стационарные исследования, остальные представлены подъемным материалом. В 2018 году были локализированы еще два местонахождения к западу от с. Анетовка на левом берегу р. Бакшала. Река делает в этом месте крутой поворот практически на 90°. Отдельные кремневые изделия собирались здесь и ранее (в разных местах на грунтовой дороге между селами Анетовка и Богдановские хутора и прилегающих полях). Левый берег на данном участке долины р.Бакшалы пологий, постепенно повышается к водоразделу.

Местонахождение **Анетовка 30** локализировано на левом берегу р.Бакшалы напротив с. Анетовка. Подъемный материал собран на поле (высокая пойма), где находился колхозный сад. В 90-е годы сад был выкорчеван, и долгое время это место было покрыто травой и спиленными деревьями. В последние годы деревья убраны и проведена распашка. На этом поле (на площади ~ 200х50 м) собрана коллекция из 21 кремневого изделия. Среди них осколок (1), отщепы (12), пластины (6), пластина с ретушью (1), концевой скребок (1). Предварительно, данное местонахождение можно датировать эпохой верхнего палеолита.

Второе местонахождение, **Анетовка 31**, локализировано ~ в 500 м к западу от местонахождения Анетовка 30. Геоморфологически, местонахождение находится на высокой пойме или первой надпойменной террасе. Подъемный материал собран на площади ~ 100х50 м насчитывает 54 кремневое изделие. Среди них осколки (5), нуклеусы (3), отщепы (28), пластины (16), концевой скребок (2). Техника первичного расщепления – призматическая. Предварительно, данное местонахождение, также как и предыдущее, можно датировать эпохой верхнего палеолита.

Обнаруженные в 2018 году местонахождения представляют интерес своим достаточно низким расположением относительно современного уровня реки, что не характерно для палеолитических памятников данного региона.

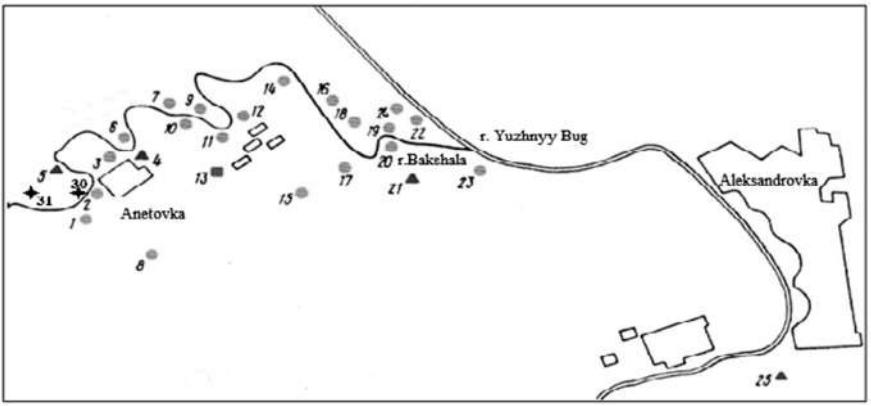

Рис. 1. Схема расположения палеолитических памятников у с. Анетовка

СООТНОШЕНИЕ ХРОНОЛОГИИ НЕО- ЭНЕОЛИТИЧЕСКИХ ПАМЯТНИКОВ (ПОСЕЛЕНИЙ) НИЖНЕГО ПОДУНАВЬЯ И ГОРНО-ПРЕДГОРНОГО КРЫМА

Паламарчук С.В. (Измаильский историко-краеведческий музей Придунавья, Измаил, Украина)

В последнее время (примерно 30 лет) получены результаты радиоуглеродного анализа по ряду памятников эпохи нео- и энеолита как для Нижнего Подунавья, так и Крыма. В комплексе с традиционными методами датирования они принципиально меняют представление о времени жизнедеятельности носителей их культур. При этом показывая существенный цивилизационный разрыв, отражающий разный технологический уровень культур балканского круга: Дудешть, Боян-Марица-Караново V (Боян-Спантов), КЛЛК и Гумельницы (включая Болград-Алдень) в сравнении с крымскими (Таш-Аирская культура и др.)

При сопоставлении абсолютных и калиброванных дат, полученных для конкретных памятников, выявляется несоразмерность хронологических границ бытования единовременных поселений двух регионов. На северо-востоке Балкан развивались ранние земледельческие культуры эпохи нео- и энеолита, практически изжила себя микролитизация кремневого инвентаря и пр., по данным технико-типологического анализа орудий труда и керамике в горах и предгорьях Крыма в кремневой индустрии изготовление микролитов, в том числе геометрических форм, появившихся еще в позднем палеолите, достигает типологического разнообразия в мезолите, совершенствуется в неолите и... сохраняется даже в энеолите.

Поиск маркирующих особенностей тех или иных форм кремневых орудий, к примеру, трапеций «со струганной спинкой» (со струйчатой либо чешуйчатой дорсальной ретушью); длительное сохранение определенных технологических приемов и пр. снижают возможности датирования памятников по типологическим признакам. В целом показывают иной путь развития технологий орудий труда и оружия. Актуальным остается выяснение путей прихода инноваций и связи их с последующим культурным развитием.

ORGANIZAREA SPAȚIULUI LOCUIT DE CĂTRE COMUNITĂȚILE UMANE ALE COMPLEXULUI CULTURAL PRECUCUTENI-CUCUTENI-TRIPOLYE REFLECTATĂ DE PROSPECȚIUNILE GEOFIZICE

Constantin Preoteasa (Complexul Muzeal Judeţean Neamţ, Centrul Internaţional de Cercetare a Culturii Cucuteni Piatra-Neamţ, Muzeul de Artă Eneolitică Cucuteni Piatra-Neamţ, România)

Cercetările arheologice interdisciplinare neinvazive (prospecţiunile geofizice) efectuate îndeosebi în ultimii ani în cuprinsul unor aşezări aparţinând complexului cultural Precucuteni-Cucuteni-Tripolye au permis adeseori identificarea planimetriei acestora. Informaţiile sunt mai precise în cazul aşezărilor cu un singur nivel de locuire şi mai limitate în ceea ce priveşte interpretarea în cazul siturilor pluristratificate. Există însă şi situaţii obiective în care investigaţiile nu au afectat aşezările integral sau pe suprafeţe mari sau siturile sunt caracterizate de o stare precară de conservare a vestigiilor, cazuri în care o astfel de analiză este practic imposibilă în stadiul actual al cercetărilor. Datele obţinute recent le confirmă sau le infirmă pe cele deja existente în urma săpăturilor arheologice şi menţionate anterior în literatura de specialitate.

Este evident faptul că un rol decisiv în stabilirea planimetriei aşezărilor aparţinând acestei civilizaţii l-au jucat caracteristicile mediului natural (conformaţia reliefului şi existenţa resurselor naturale), dar şi factorii antropici (demografia).

Unele tipuri de organizare a spaţiului locuit diferă de la o zonă la alta sau de la o perioadă de evoluţie a civilizaţiei la alta, în timp ce altele sunt comune mai multor areale şi perioade.

Pe de altă parte, planimetria aşezărilor poate constitui un reper important în plan social, oferind date referitoare la organizarea şi ierarhizarea aşezărilor sau a comunităţilor umane Precucuteni-Cucuteni-Tripolye.

MESE MINIATURALE/ALTĂRAŞE APARŢINÂND CULTURII CUCUTENI DIN COLECŢIILE MUZEULUI JUDEŢEAN BOTOŞANI

Adela Kovács (Muzeul Judeţean Botoşani, România)

Prezentarea de faţă are în centrul atenţiei o categorie de piese specială, respectiv recipiente miniaturale pe picioruşe, care au fost definite cu timpul ca fiind „altărașe” sau mese miniaturale. O parte dintre acestea au fost descoperite întregi, altele fragmentare. La Muzeul Judeţean Botoșani se află câteva piese reprezentative pentru categoria „altărașe” (Fig. 1). Acestea sunt analizate morfologic, cu referiri la posibila lor funcţionalitate. Chiar dacă piesele încadrate în respectiva categorie au morfologii diferite, se presupune că acestea ar fi fost folosite în cadrul unor ritualuri.

Fig. 1. „Altăraşe” sau mese miniaturale, Muzeul Judeţean Botoşani.

BRICHETAREA SĂRII. DE LA SURSA ARHEOLOGICĂ LA CEA ETNOGRAFICĂ. CONFIRMĂRI EXPERIMENTALE

Vasile Diaconu (Muzeul de Istorie şi Etnografie Târgu Neamţ, România)

Exploatarea izvoarelor de apă sărată este documentată în spaţiul est-carpatic încă din neoliticul timpuriu. În procedeul de recristalizare a sării este documentată şi tehnica brichetării, care presupune obţinerea unor forme standardizate, ce puteau fi transportate mult mai uşor pe distanţe mari, spre deosebire de apa sărată. Obţinerea acestor calupuri artificiale de sare este semnalată încă de la nivelul culturii Cucuteni, prin resturi ale unor vase speciale, numite brichetaje, identificate mai ales în siturile din vecinătatea izvoarelor sărate sau chiar în unele aşezări.

Brichetajele sunt vase de formă conică, cu baza bine evidenţiată şi cu o înălţime relativ mică, în care se turna sarea semi-umedă, iar apoi, după solidificare, se pare că era extrasă prin distrugerea recipientelor ceramice (Fig. 1/1-2). În acest fel poate fi explicat numărul mare de astfel de resturi ceramice în unele situri legate de exploatarea sării, cum sunt cele de la Lunca (jud. Neamţ), Ţolici (jud. Neamţ), Gârcina (jud. Neamţ), Solca (jud. Suceava) şi Cacica (jud. Suceava).

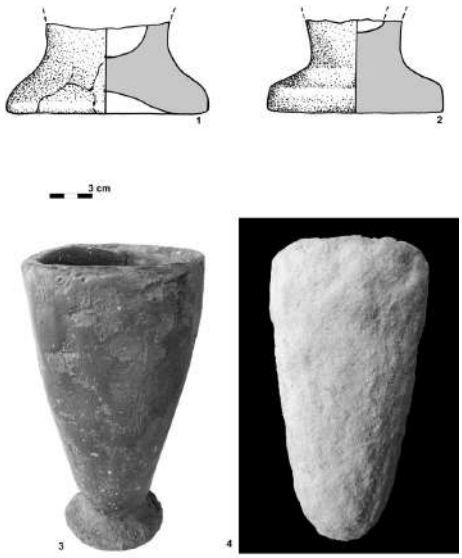

Fig. 1. Fragmente de brichetaje (1, 2), brichetaj reconstituit (3) şi calup de sare realizat pe cale experimentală (4)

Într-o lucrare austriacă de la sfârşitul sec. XVIII procedeul brichetării este descris în amănunt, doar că se foloseau recipiente de lemn. Recent, tehnica obţinerii calupurilor de sare în vase de lut a fost confirmată şi pe cale experimentală (Fig. 1/3-4).

ENEOLITICUL TIMPURIU ÎN NORD – ESTUL MUNTENIEI. O REEVALUARE CULTURALĂ

Daniel Garvăn (Muzeul Judeţean Buzău, România)
Alin Frînculeasa (Muzeul Judeţean de Istorie si Arheologie Prahova, Ploieşti, România)
Roxana Munteanu (Muzeul Judeţean Buzău, România)
Cătălin Dinu (Muzeul Judeţean Buzău, România)

Nord – estul Munteniei reprezintă un spaţiu eterogen din punct de vedere cultural. Cercetările arheologice întreprinse încă din perioada interbelică au pus în evidenţă grupuri culturale care în zonă au avut o evoluţie aparte.

Pentru epoca neolitică informaţiile sunt lacunare. Puţine aşezări Starčevo-Criş au fost cercetate, iar comunităţile ceramicii liniare par o prezenţă insolită în zonă, cazul Sudiţi încă pare un subiect excepţional.

În ce priveşte epoca eneolitică, informaţia arheologică este mult mai bogată, iar numărul aşezărilor identificate şi cercetate este considerabil mai mare. Se consideră că primele comunităţi eneolitice, cele atribuite culturii Boian, faza Giuleşti, au avut o evoluţie mai lungă în zonă, sfârşitul acestora fiind anterior apariţiei comunităţilor gumelniţene, însă fără a contribui la geneza acestora, între cele două momente rămânând un interval cronologic nedocumentat.

Cercetările recente efectuate pe valea Călmăţuiului, la Gherăseni – *Movila Cremenea* (2017) (Fig. 1) şi Lipia – *Movila Drumul Oilor* (2018), au pus în evidenţă existenţa unor complexe Precucuteni, anterioare locuirii gumelniţene. Materiale specifice acestor comunităţi legate de spaţiul est-carpatic erau cunoscute în zonă, însă fără a putea fi lămurită relaţia dintre acestea şi cele locale, de cele mai multe ori fiind considerate importuri. Prezenţa comunităţilor precucuteniene în zonă ar putea explica incertitudinile legate de spaţiul cronologic prezumat între sfârşitul culturii Boian - Giuleşti şi debutul comunităţilor Gumelniţa.

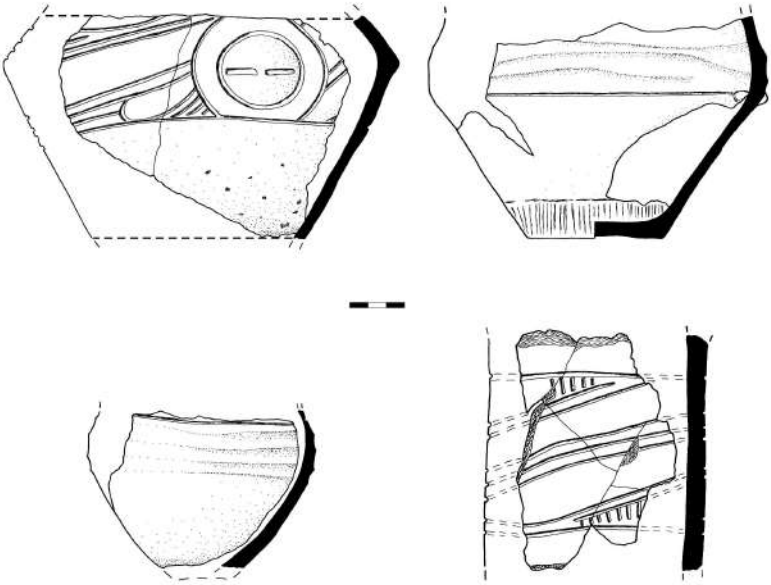

Fig.1. Gherăseni, *Movila Cremenea*

DIN NOU DESPRE NECROPOLA PLANĂ ENEOLITICĂ DE LA GIURGIULEŞTI

Vasile Haheu (Institutul Patrimoniului Cultural, Centrul de Arheologie, Chişinău, Moldova)

În anul 1991, în cadrul săpăturilor de salvare a unor tumuli situaţi pe o cumpănă de ape a luncii Prutului şi paralelă cu acesta, la 1,5 km NNE de localitate a fost descoperită o necropolă plană aflată dedesubtul nivelului antic al tumulului II. Consta dintr-o construcţie de cult, o groapă rituală şi cinci morminte de inhumaţie în poziţie decubitus dorsal cu genunchii ridicaţi. Patru erau în jurul structurilor cultice, iar ultimul – la o distanţă de 11,3 m SSV de acestea. Analiza planigrafia a complexului ne face să credem că mormântul 4/11 (puţ complex, adâncimea – 5, 05 m) este principal, cel puţin cele trei morminte de copii (catacombe şi gropi cu nişă) au fost făcute intenţionat prin

sacrificarea respectivilor. Dintre acestea, m. 2 /5 a fost răvăşit ritual în vechime, inventarul păstrându-se în partea lui inferioară. Mormântul 5/12 (adult, femeie?) era într-o groapă simplă, cvasi-dreptunghiulară. Inventarul mormintelor era bogat şi variat, fiind descoperite piese din aur (sceptru, inele de buclă), aramă (brăţări, mărgele cilindrice, inele de buclă, pumnal), os (omoplat crestat), corn (vârfuri, falos), scoici (*Unio* şi fosile), silex (nucleu, lame), piatră (tesle, mărgele cilindrice).

Analiza complexă a materialului necropolei indică puternice influenţe ale tradiţiilor răsăritene – Srednii Stog II, grupurilor Mariupol', Hvalynsk şi îndeosebi cultura Novodanilovka. Dintre cele balcanice, desigur necropola Varna. V. Dergacev include situl în grupul cultural Suvorovo-Casimcea, deşi noi vedem mai multe deosebiri între acestea decât similitudini. De asemenea, nu credem că este vorba despre o necropolă familială, întreg complexul formându-se şi fiind determinat de mormântul 4/11, care are un statut social-politic şi religios deosebit. Pe de altă parte este evidentă originalitatea construcţiilor sepulcrale (catacombe, puţuri adânci), precum şi alte detalii de rit şi ritual funerar care lasă încă destule rezerve în atribuirea acestora.

Deosebit de relevante şi diagnostice în determinările culturale ale complexului sunt rezultatele analizei antropologice realizată de către I. Potekhina. Conform caracteristicilor craniului din m. 4 (20-25 ani), acesta este atribuit uneia dintre variantele vechi ale tipului mediteranean şi anume *varianta mezomorfă a europoizilor de sud*, care ocupă o poziţie intermediară între formele *leptomorfe* ale europoizilor şi *protoeuropoizilor hipermorfe* (гиперморфными ?). Subliniem opinia antropologului, după care, craniile grupului Novodanilovka se deosebesc categoric de cel de la Giurgiuleşti. Exemplarele de la Mariupol' şi Lugansk, sunt masive de tipul *protoeuropoid*, ca şi de cele de la Ofatinţi, care sunt de tipul *mediteranean clasic*. Deşi conform tipologiei materialului de inventar mormintele în discuţie sunt apropiate unora de la Varna (m. 3), ultimii se atribuie tipului *dinaric* de rasă, fiind de origine balcanică. Se deosebeşte craniul în discuţie şi de cele din cultura Gumelniţa. Dintre cele mai apropiate exemplare, după caracteristicile dimensionale sunt acelea din necropola Igreni a culturii Srednii Stog – varianta mezomorfă a tipului mediteranean, reprezentanţii căruia au fost atestaţi în diverse areale ale Europei de SE (Balcani, Dobrogea, Muntenia, Transilvania zona Niprului Inferior şi alte teritorii din NV Mării Negre) pentru perioada pre-Iamnaia. Pe de o

parte (antropologic) se evidenţiază tendinţa pătrunderii acestuia în direcţia NE, pe când vestigiile arheologice indică o direcţie inversă – din zonele de stepă ale Ucrainei spre vestul Mării Negre şi Balcani, evidenţiindu-se contacte intense între acestea.

NECROPOLA TRIPOLIE FINAL DE LA OFATINŢI, TRANSNISTRIA, REPUBLICA MOLDOVA: REFLECŢII PRIVIND MEMORIA MATERIALĂ A TRECUTULUI ŞI POLITICILE OFICIALE ALE PREZENTULUI

Radu-Alexandru Dragoman (Institutul de Arheologie „Vasile Pârvan" al Academiei Române, Bucureşti)

Necropola de inhumaţie de la Ofatinţi/Vâhvatinţi, situată în zona Nistrului mijlociu, într-o regiune disputată între Republica Moldova şi autoproclamata Republică Transnistreană, este unul dintre cele mai cunoscute situri aparţinând etapei finale a tradiţiei Cucuteni-Tripolie, cca 3 500-2 750 BC. De-a lungul timpului, necropola de la Ofatinţi s-a bucurat de un interes special, fiind obiectul mai multor analize, inclusiv al unor lucrări de sinteză dedicate în general descoperirilor Cucuteni-Tripolie târzii.

În comunicarea de faţă, pornind de la datele cunoscute până la această dată, mai întâi voi prezenta o re-interpretare a necropolei, după care voi aborda un aspect cu totul nediscutat până acum, şi anume memoria comunităţii Tripolie final de la Ofatinţi în prezent. Mai precis, voi încerca să arăt că cercetările arheologice de la Ofatinţi, privite ca sondare a memoriei materiale (cf. Laurent Olivier) a unei comunităţi preistorice, sunt un mijloc de cunoaştere a trecutului îndepărtat (sfârşitul eneoliticului şi începutul epocii bronzului), cunoaştere ce se constituie totodată într-un prilej de reflecţie asupra unei teme cu mare încărcătură politică în prezent – raportarea la teritoriul Transnistriei. Astfel, susţin că arheologia poate contribui la o schimbare a modului de raportare a oamenilor din prezent faţă de pământul pe care au trăit cu mii de ani în urmă oamenii preistorici care au fost îngropaţi la Ofatinţi şi la adoptarea unei atitudini radical diferite faţă de cea promovată de discursurile istorico-politice oficiale.

DINAMICA TERITORIALĂ A UNOR GRUPURI UMANE DIN EPOCA BRONZULUI. O ANALIZĂ GIS PENTRU DOUĂ SUBUNITĂȚI GEOGRAFICE

Alexandru Gafincu (Muzeul de Istorie şi Arheologie Piatra Neamţ, România)
Vasile Diaconu (Muzeul de Istorie şi Etnografie Târgu Neamţ, România)

Comunităţile umane preistorice au fost influenţate şi, de multe ori, condiţionate de caracteristicile mediului natural. Grupurile de populaţii din trecut au adoptat anumite comportamente în funcţie de condiţiile de habitat, relief, climă şi resursele aflate într-un anumit spaţiu geografic.

Preferinţa pentru anumite microzone, cu anumite caracteristici, poate fi stabilită şi prin intermediul analizelor GIS. Coroborarea cu datele arheologice, care au legătură cu specificul socio-cultural, şi observaţiile empirice, poate duce la identificarea acestor constante comportamentale ale grupurilor umane preistorice.

Pentru a realiza un astfel de deziderat, materializat într-un studiu de caz, au fost utilizate informaţii despre situri arheologice din epoca bronzului din două spaţii geografice aflate la est de Carpaţi: pe de o parte, bazinul Şomuzului Mare, aflat în zona centrală a Podişului Sucevei, iar pe de altă parte, Depresiunea Neamţ, areal situat în Subcarpaţii Moldovei (Fig. 1).

Pentru cele două areale geografice avem în vedere un context cultural asemănător, însă densitatea de locuire înregistrată în cele trei etape ale epocii bronzului (timpurie, mijlocie şi târzie), este diferită, aspect ce poate fi pus în legătură cu prezenţa unor resurse pe care aceste comunităţi, cu un specific socio-economic diferit, le căutau.

Prezentarea noastră are drept scop reliefarea preferinţelor grupurilor umane din epoca bronzului pentru anumite spaţii geografice prin identificarea unor constante comportamentale şi evidenţierea unor modele de adaptare.

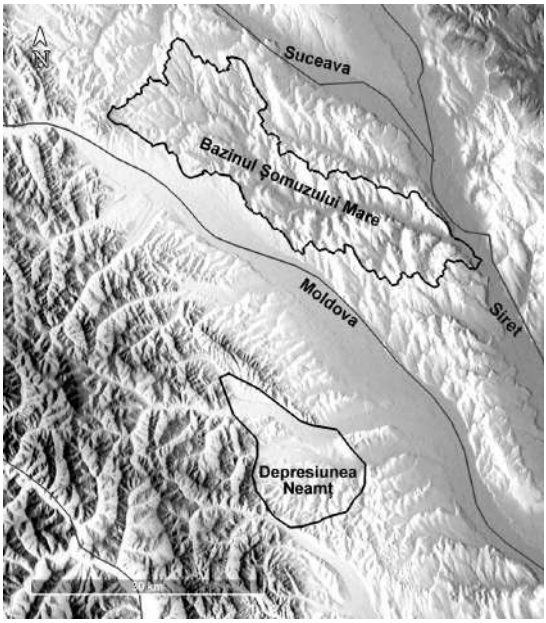

Fig. 1. Spaţiul de lucru

К ВОПРОСУ О ТЕХНОЛОГИИ СООРУЖЕНИЯ КУРГАННЫХ ПОГРЕБАЛЬНЫХ КОМПЛЕКСОВ

Кушнир В.Г. (доктор исторических наук, доцент, декан факультета истории и философии Одесского Национального Университета им. ”И.И.Мечникова”, Одесса, Украина)

Предлагается вниманию некоторые наблюдения из практики полевых археологических раскопок курганов и подкурганных погребальных комплексов. Изучение стратиграфии курганной насыпи, древней «дневной» поверхности под насыпью, территории, примыкающей непосредственно к кургану, дает возможность произвести реконструкцию процесса его сооружения. Рассматриваются результаты экспериментов подготовки, погребальных ям, используемых для этих целей орудий производства.

ÎNTRE ENEOLITIC ŞI EPOCA BRONZULUI. CONTEXTE ARHEOLOGICE DIN ESTUL ROMÂNIEI LA SFÂRŞITUL MILENIULUI AL IV-LEA BC

Roxana Munteanu (Muzeul Judeţean Buzău, România)

Ceramica constituie, încă, unul dintre principalele repere luate în considerare în atribuirea cultural-cronologică generală a diferitelor contexte arheologice. Acesta este unul din argumentele pentru care tradiţiile ceramice care încep să-şi facă simţită prezenţa în ariile culturale din Balcani şi Estul Europei spre sfârşitul mileniului al IV-lea BC sunt invocate în repetate rânduri, în discuţiile referitoare la sfârşitul eneoliticului, începutul epocii bronzului, la legitimitatea considerării unei perioade de tranziţie de sine-stătătoare.

Argumentaţia utilizată face referire, de cele mai multe ori, la contexte arheologice scoase la lumină în urmă cu mai multe decenii: descoperiri precum cele de la Târpeşti sau Folteşti, de exemplu, au fost invocate în repetate rânduri în conturarea trăsăturilor caracteristice ale perioadei.

În cadrul de faţă trăsăturile ceramicii din siturile menţionate sunt prezentate prin prisma analogiilor care le oferă pentru descoperiri ceva mai recente, cum sunt cele de la Bodeşti-*Cetăţuia Frumuşica* (Fig. 1). Împreună, acestea conturează o modă ceramică ce poate fi acum fixată cronologic cu mai mare precizie.

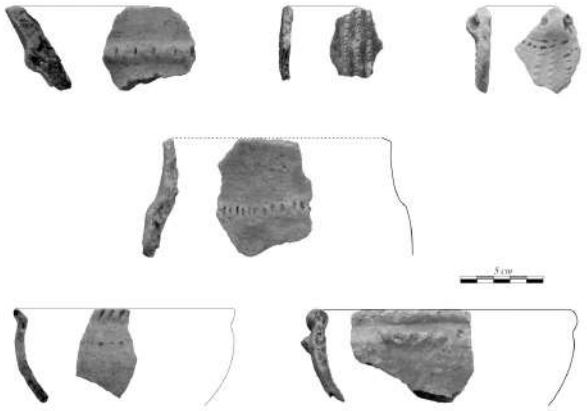

Fig. 1. Ceramica din bronzul timpuriu - Bodesti

REPREZENTĂRI ALE TRECUTULUI ŞI RELEVANŢA ACTUALĂ: INELE DE BUCLĂ ÎN MORMINTE TUMULARE DIN NORDUL MUNTENIEI LA SFÂRŞITUL MILENIULUI AL-IV-LEA Î.HR. ŞI PRIMA JUMĂTATE A MILENIULUI AL III-LEA Î.HR.

Bianca Preda (Muzeul Judeţean de Istorie şi Arheologie Prahova, Ploieşti, România)
Alin Frînculeasa (Muzeul Judeţean de Istorie şi Arheologie Prahova, Ploieşti, România)

Cercetările arheologice efectuate în ultimii ani în movile funerare de la finalul mileniului al IV-lea î.Hr. şi prima jumătate a mileniului al III-lea î.Hr în nordul Munteniei au impus necesitatea unor intervenţii mai mult sau mai puţin profunde asupra cadrului tradiţional trasat vreme de mai multe decenii în literatura arheologică cu privire la mormintele tumulare de epoca bronzului de la nordul Dunării de Jos. O serie de descoperiri ce par atipice acestui fenomen funerar au indus nevoia abordării mai aprofundate nu numai a elementelor de rit şi ritual funerar, ci şi a inventarelor prezente în morminte. Dintre acestea, inelele de buclă realizate din metal, cel mai adesea din argint, mai rar din cupru şi excepţional din aur, reprezintă cele mai des întâlnite obiecte de port depuse odată cu defuncţii. Analizele tradiţionale asupra acestei categorii de piese au vizat în special încadrarea într-o tipologie întocmită acum o jumătate de secol, utilizată încă în prezent, şi menţionarea materialului din care erau confecţionate. Stadiul actual al cercetării impune o reconsiderare atât a cronologiei şi corologiei acestora, cât şi a dezvoltării tipologice şi a mijloacelor tehnologice necesare producerii lor. De asemenea, trebuie interogată semnificaţia împodobirii cu inele de buclă în reprezentarea/crearea unei anumite imagini a defuncţilor înmormântaţi, dat fiind că nu numai simpla lor prezenţă avea importanţă, ci în mod cert şi materialul din care erau realizate. Cel mai probabil plasarea lor în înmormântări tumulare trebuie legată de rolul respectivilor indivizi în cadrul unor reţele de schimb şi interacţiune mai ample din care nordul Munteniei era parte integrantă.

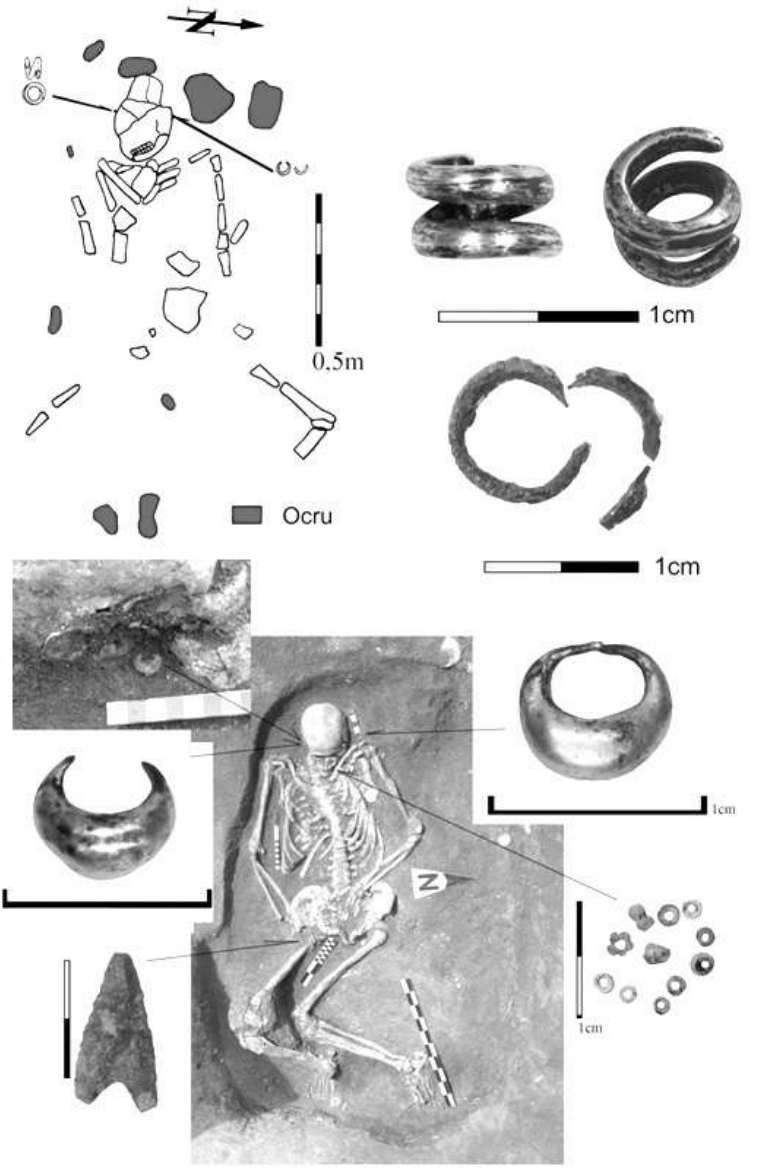

Fig. 1. Morminte în movile funerare din nordul Munteniei la finalul mileniului al IV-lea î.Hr. şi prima jumătate a mileniului al III-lea î.Hr

К ВОПРОСУ О ПРИМЕНЕНИИ ДЕМЕМБРАЦИИ В ЯМНОЙ КУЛЬТУРЕ ПРУТО-ДНЕСТРОВСКОГО МЕЖДУРЕЧЬЯ

С. Агульников (Институт Культурного Наследия, Центр Археологии, A.O. Institutul de Cercetări Bioarheologice şi Etnoculturale, Chişinău, Moldova, Кишинев, Молдова)

В курганах эпохи ранней бронзы, исследованных на сегодняшний день на территории Пруто-Днестровского междуречья (Рис. 1) на сегодняшний день известно 37 случаев применения ритуальных действий с телом покойного после захоронения. Из 37 комплексов ритуально расчлененных, или перемещенных с первоначального положения скелетов, в 28 скелеты уложены «пакетом», в 4 случаях отмечается обезглавливание, в 2 случаях захоронение отдельных черепов и в 3 случаях полное разрушение скелета в ритуальных целях. Обряд демембрации, в его основном понимании означает умышленное смещение человеческого скелета с первоначального положения и размещение их либо в определенной позиции, либо в беспорядке (Рис. 2). Вместе с тем ряд случаев преднамеренного нарушения человеческих скелетов не получил в археологической литературе достаточно четкой интерпретации. В первую очередь этот действий наиболее ярко отмечается в Ямной культуре региона.

Для определения видов ритуальных действий в захоронениях раннего бронзового века, следует обратиться к типологии, разработанной для погребальных комплексов лесостепной Украины (Лысенко 2003,53-54).

1. Кости сложены в псевдоанатомическом порядке.

2. Кости сложены в определенном, но в анатомическом порядке («пакет»).

3. Скелет нарушен, но все сопутствующие предметы остались на месте.

4. Декапитация (обезглавливание) погребенного.

5. Захоронение отдельных черепов (кефалотафия).

По результатам исследований курганов в Пруто-Днестровском междуречье обезглавливание или захоронение

отдельных черепов присущи развитой фазе ямной культуры. Захоронение «пакетом» и ритуальное смещение более типично для позднеямных погребений региона, что подтверждается находками инвентаря, типичного для «буджакского» варианта. Подавляющее число погребений с применением ритуальных действий датируется концом III (началом II тыс. до н.э.).

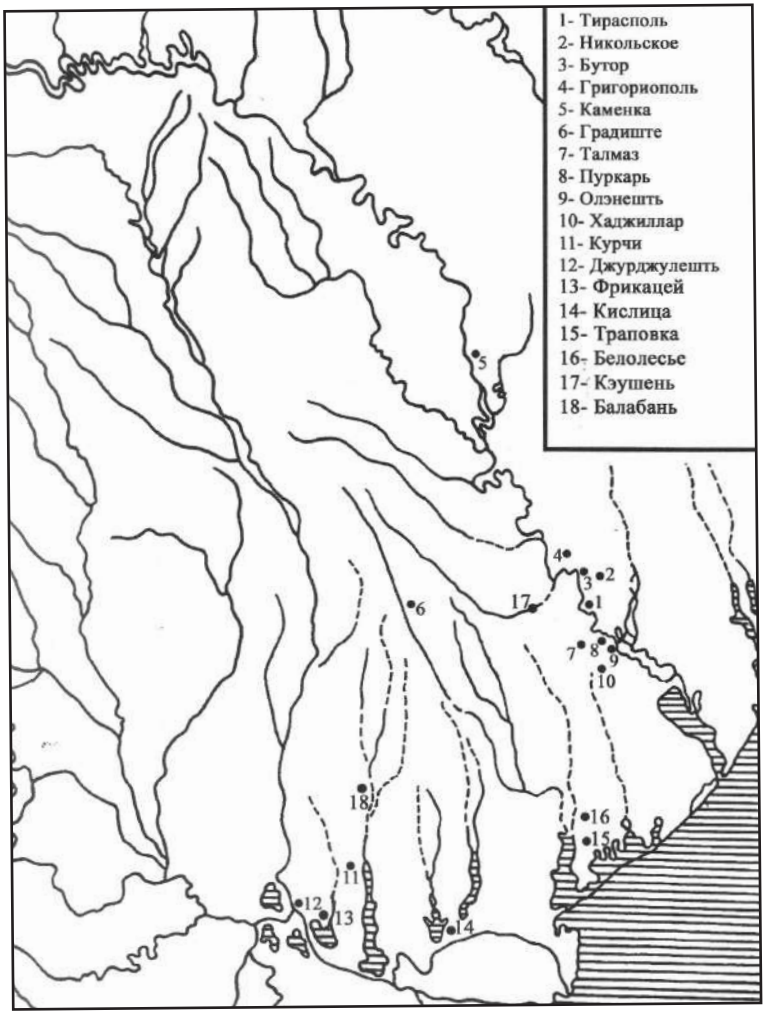

Рис. 1. Карта пунктов погребений с применением искусственных действий с покойными в междуречье Прута-Днестра.

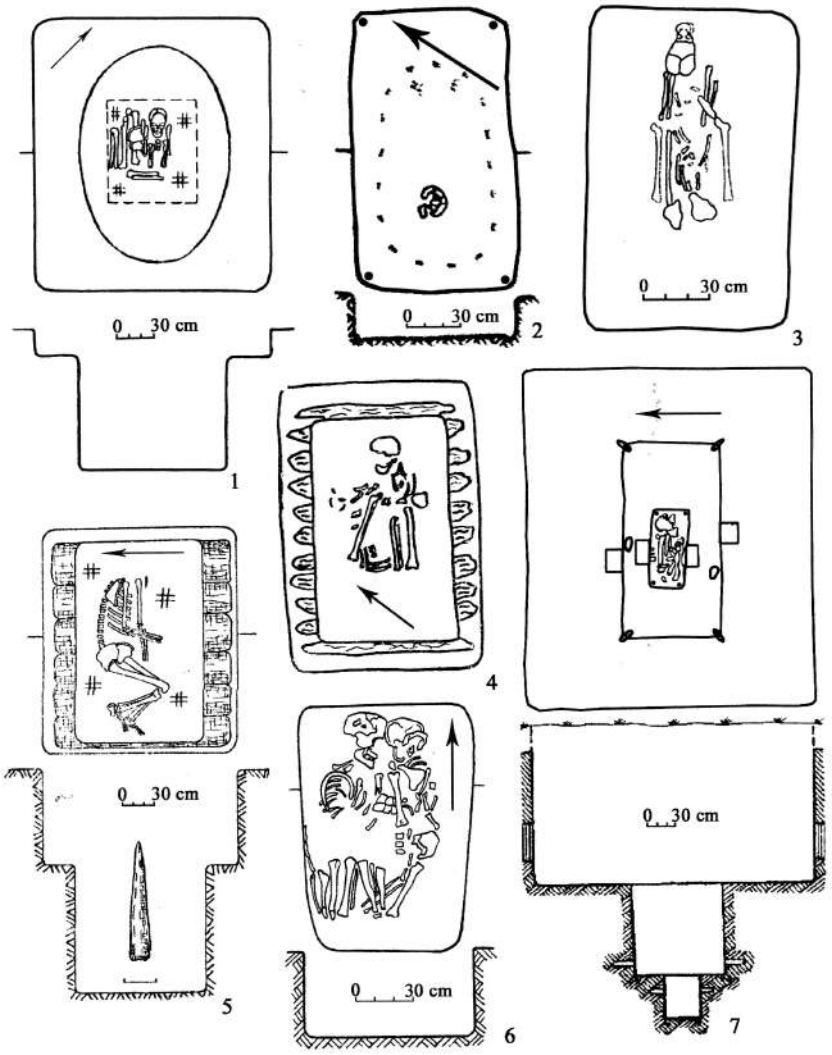

Рис. 2. Вид некоторых погребений с применением реингумации в курганах Пруто-Днестровского междуречья.

О СВЯЗЯХ КОМАРОВСКОЙ КУЛЬТУРЫ И КУЛЬТУРЫ НОУА (НА АНТРОПОЛОГИЧЕСКИХ МАТЕРИАЛАХ КОРДЫШЕВСКОГО МОГИЛЬНИКА)

Александра Козак (старший научный сотрудник отдела биоархеологии Института археологии НАН Украины, Киев, Украина)
Василий Ильчишин (соискатель Института археологии НАН Украины, Тернополь, Украина)
Марина Ягодинская (директор Тернопольского областного центра охраны и научных исследований памятников культурного наследия, Тернополь, Украина)

Поликультурный и разновременный могильник около села Кордышев Тернопольської области исследовался экспедицией Тернопольского областного центра охраны и научных исследований памятников культурного наследия совместно с ГП «ОАСУ «Подільська археологія» ИА НАН Украины с 2013 по 2015 год. Горизонт комаровской культуры на могильнике представлен курганными ингумациями и кремациями. Среди находок в погребениях преобладают вазы «ноического» типа. Подобная керамика найдена И. Свешниковым на комаровско-ноическом могильнике в Звенигороде. В одном из погребений обнаружена бронзовая шпилька с протуберанцами и продолговатым отверстием в головке, также характерная для культуры Ноуа.

Бесспорным доказательством сосуществования этих культур является парное погребение из кургана № 3. В могиле найдены два женских скелета. Их расположение по отношению друг к другу, позы и определенные патологические признаки скелетов свидетельствуют о том, что при жизни женщины принадлежали к разным социальным слоям, а морфологические признаки, вероятно, отражают разное этническое происхождение погребенных.

При скелете № 1, принадлежавшем взрослой женщине 35-40 лет, найдена лишь одна бронзовая шпилька (Рис. 1). Сношенность суставного и костного аппарата, значительная стертость зубов,

наличие хронических и осложненных заболеваний (кариес, абсцессы зубов, пародонтоз, заболевания суставов) говорят, в том числе, о плохом питании при жизни. Значительне развитие мышц спины и плечей, задней части голени и стоп, а также преобладающие нагрузки на поясничный отдел позвоночника и колени свидетельствуют о том, что одним из основных занятий женщины могло быть растирание зерна или другие виды домашней деятельности, а травмы мест прикрепления мышц предплечья и плеча — о ношении тяжестей на согнутых руках. Перечисленные патологии позволяют предположить относительно зависимое положение этой женщины.

Скелет № 2 принадлежал несколько более молодой женщине 30-35 лет. Ее погребальный инвентарь, наиболее богатый на этом могильнике, состоял из двух пар браслетов, шейной гривны и большой бронзовой шпильки, что свидетельствует о высоком социальном статусе погребенной (Рис. 1). Значительное общее развитие мышечного рельефа, множественные зажившие травмы позвоночника, связанные с динамическими нагрузками, отсутствие хронических заболеваний (за исключением гайморита) указывают на ее крепкое здоровье. Признаки на тазе свидетельствуют о множественных травмах связок и мышц, связанных с многоразовым быстрым и значительным набором веса, например, при частых беременностях.

Кроме описаных отличий в распространении патологий и нагрузок (то есть, в состоянии здоровья и, соответственно, в социальном положении), черепа и посткраниальные скелеты обеих женщин имеют значительные морфологические различия.

С другой стороны, наличие кариеса и зубного камня, хоть и разной степени выраженности, а также присутствие микротравм эмали зубов и похожий рисунок стертости говорят о сходстве рационов в последние годы жизни обеих женщин.

Итак, парное погребение из кургана № 3 Кордышевского могильника иллюстрирует не только взаимосвязи и сосуществование комаровской культуры и культуры Ноуа, но и интеграцию «ноического» населения в комаровскую среду на позднем этапе существования комаровской культуры.

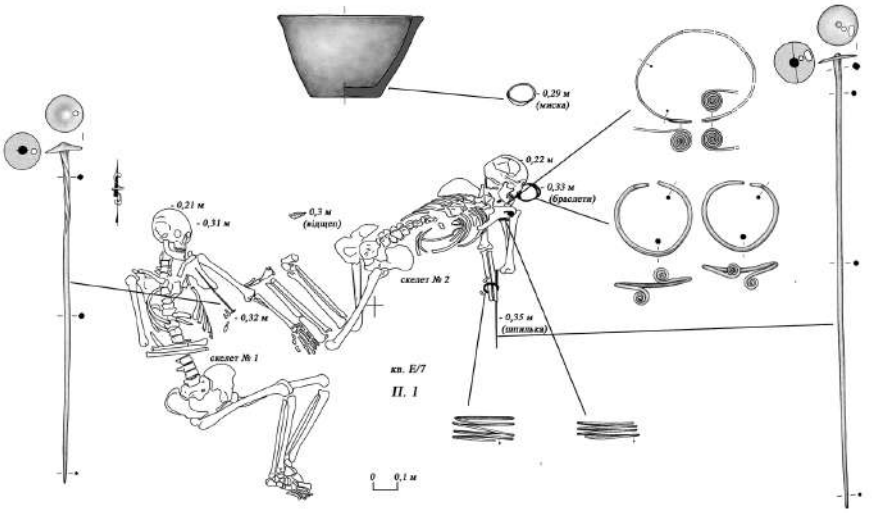

Рис.1. Парное погребение из кургана № 3 Кордышевского могильника

НОВОЕ ПОГРЕБЕНИЕ САБАТИНОВСКОЙ КУЛЬТУРЫ В ОДЕССКОЙ ОБЛАСТИ

Иванова С.В. (Институт археологии НАН Украины)
А.Г. Никитин (Университет Гранд Валлей, Аллендейл, США)

В 2010 вблизи с. Сычавка Лиманского района Одесской области экспедицией Института археологии проводились спасательные раскопки кургана. Он был сооружен в энеолите и использовался в дальнейшем и в бронзовом веке. В погребении 6, относящемся к сабатиновской культуре, найден неординарный инвентарь (Рис. 1, 2). По костям скелета было проведено радиоуглеродное датирование (Н.Н. Ковалюх), а также антропологическое исследование (Л.В. Литвинова) и исследование ДНК (А.Г. Никитин).

Погребение 6 (рис. 1). Скелет лежал на правом боку головой на север, контуры ямы не прослежены. Непосредственно на костях лежала небольшая известняковая стела. Возможно, она происходит из кромлеха, окружавшего основное погребение.

За затылком умершего находились, лежащие вместе: 2 целых астрагала, 2 фрагмента астрагала, 4 изделия из кости (игральные или гадальные фишки?), а также небольшой фрагмент рога.

У черепа, вплотную к нему, стоял лепной сосуд банковидной формы (наклонно, устьем к югу), в нем находился фрагмент кости животного (лошадь).

Радиоуглеродное датирование Ki-16608; 3140 ± 80 BP; 1530-1310 BC (1 сигма), 1610-1210 BC (2 сигмы)

Данные антропологии. Мужчина 30-35 лет. На правой теменной кости в области венечного шва, ближе к точке *bregma* обнаружена небольшая вмятина, следы воспалительных процессов с внешней и внутренней стороны отсутствуют. Очевидно, это следы травмы, которая не была причиной смерти индивидуума.

ДНК исследование. Генетически это мужчина, его митохондриальная ДНК принадлежит к линии степного происхождения. Эта же линия была обнаружена в могильнике усатовской культуры Маяки. Ещё один родственник по митохондриальной линии жил в регионе Самары (Россия) примерно в то же время, и принадлежал к срубной культуре.

Эти данные подтверждают контакты сабатиновской и срубной культур.

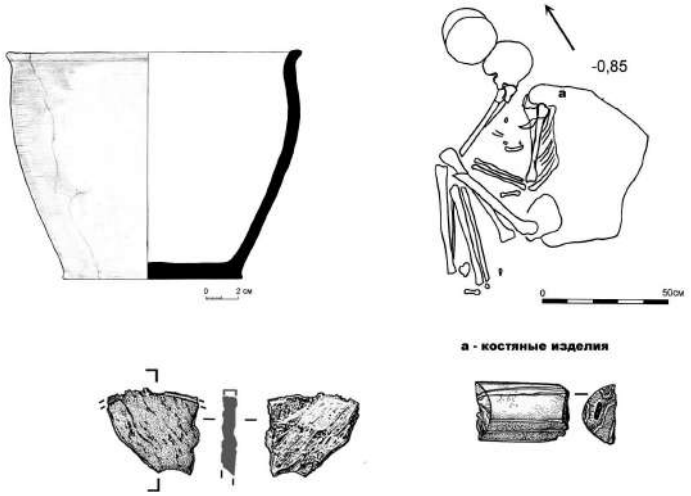

Рис. 1. Село Сычавка Лиманского района Одесской области, погребение 6

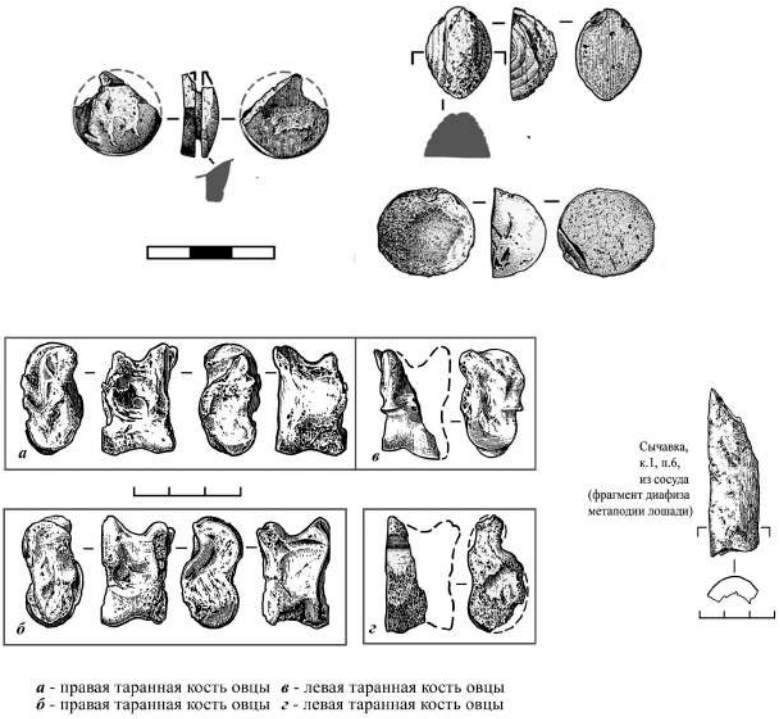

Рис. 2. Погребение сабатиновской культуры Сычавка 1/6
(рисунки костяных артефактов В.Б. Панковского)

ХРОНОЛОГИЯ ОСНОВНЫХ ПАМЯТНИКОВ ПОЗДНЕГО БРОНЗОВОГО ВЕКА ПРУТО-ДНЕСТРОВСКОГО РЕГИОНА

С. Агульников (Институт Культурного Наследия, Центр Археологии, Кишинев; A.O. Institutul de Cercetări Bioarheologice şi Etnoculturale, Chişinău, Moldova)

Хронология Сабатиновской культуры в её ареале получила детальную разработку, выполненную рядом исследователей культур позднего бронзового века Северного Причерноморья (Тереножкин 1965: 63-85; Лесков 1975; Шарафутдинова 1982; 141-157; Черняков

1985 а: 145-155). Хронология была основана на синхронизации многочисленных бронзовых изделий и кладов с территории Северного и Северо-Западного Причерноморья и их связей с Карпатским и Балканским регионами с одной стороны, и с Северным Кавказом, Уралом и Поволжьем с другой. Кроме металла дополнительным источником для изучения хронологии сабатиновских памятников являются костяные изделия и не в последнюю очередь-пасалии. Немаловажное значение для сабатиновской хронологии имеют и керамические комплексы с различных памятников, и их сопоставление. Традиционно большинство исследователей датируют культуру Сабатиновка в диапазоне XIV-XII вв. до н.э., синхронизируя их по целому ряду ведущих признаков с культурам и Ноуа, Сабатиновка, Кослоджень. В свою очередь три последних рассматриваются как один культурно-исторический блок (Sava 2003). Для территории Северо-Западного Причерноморья выделяются три основные хронологические группы:

Сабатиновка-I – наиболее ранний период или же период сложения культуры (клад из Малых Копаней, Коблевский, клады, материалы поселения Викторовка-III, Тузлы) - период синхронизируемый с элементами предшествующей КМК и датирующийся XIV-нач. XIII вв. до н.э. (Черняков 1985а 156-151).

Сабатиновка-II – период расцвета и наибольшего распространения культуры, датируемый XIII-XII вв. до н.э. (этим периодом датируется большая часть кладов, отдельных находок, поселений, погребальных комплексов) (Черняков 1985 а 151).

Сабатиновка-III – поздний этап культуры или же переходный период от Сабатиновки к Белозерке. Следует отметить, что этим периодом датируется большинство сабатиновских памятников на территории Днестровско-Дунайского и Пруто-Днестровского междуречья. Это такие поселения как Анатольевка-IV, Молога-II, Вороновка - II, Болград, Старые Трояны (Черняков 1985а, 151) а также Чалык- II, Томай, Тараклийская Балка-I, Гайдабул, Самурза-1, Каплань - Ла Юрт, Крокмаз (Агульников 2006; 2009.). Рассматривая погребальный обряд, следует отметить позднесабатиновские комплексы из курганов у п. Тараклия, Никольское-Уютное (Агульников-Сава 2004), прикурганные могильники у с. Твардица и у Тараклии (Агульников 2001; 2006). Датировка последнего этапа определенным образом смыкается с датировкой раннего этапа Белозерской культуры. Раннебелозерский

период в плане материальной культуры во многом сходен с предшествующей сабатиновской культурой. В первую очередь это касается металлических изделий. Наиболее ранним комплексом для белозерской культуры региона следует считать Соколенский клад, изделия которого восходят к позднему этапу сабатиновской культуры в Пруто-Днестровском междуречье. Так, бронзовый кинжал с листовидным лезвием и рукояткой с кольцевым упором восходит к изделиям Красномаяцкой мастерской и по аналогиям из Ново-Александровки и литейным формам из Кардашинки-II (Bočkarev, Leskov 1980, 21.24. Taf. 9,) относится к типам H-37-H-40 (Черных 1976, 121-122) и датируется периодом BrD-HaA$_1$ (Dergačev 2002, 128). Позднесабатиновский или же раннебелозерский период, включает в себя находки бронзовых изделий времени Соколенского клада, материалы поселений Кэушень (Каушаны), Чалык, Томай, Чобручи, Комрат; погребальные комплексы из Лиманского, Щербанки, Ново-Котовска, Олэнешть, Тараклии, Плавни. Этим же периодом датируется и недавно открытый у. Антонешть в Нижнем Попрутье клад бронзовых изделий в состав которого входили изделия как сабатиновского так и белозерского времени, где практически поровну представлены предметы украшения, производственные орудия и предметы вооружения (M. Sărbu 2013: 205-218). Датировка раннебелозерского периода BrD-HaA$_1$ – конец XIII – первая половина XII вв. до н.э.

RAPORT PRELIMINAR PRIVIND CERCETĂRILE ARHEOLOGICE DIN SITUL ARHEOLOGIC DE LAVÂNĂTORI, CAMPANIA 2017

Adrian Adamescu (Muzeul de Istorie ”Paul Păltănea”, Galaţi, România)
Ailincăi Sorin-Cristian (Institutul de Cercetări Eco-Muzeale ”Gavrilă Simion” Tulcea, România)

Aşezarea de la Vânători, jud. Galaţi, a fost identificată încă din 1966 de către Mihalache Brudiu[1], primele cercetări arheologice fiind

[1] Brudiu 1970.

efectuate aici între anii 1972–1974 de către M. Florescu şi M. Nicu, iar în 1979 de către M. Brudiu[1]. Departe de a se bucura de o publicare adecvată a cercetărilor arheologice, situl de la Vânători a fost deseori invocat în legătură cu începutul epocii fierului la Dunărea de Jos (orizontul cu ceramică incizată), fiind atribuit atât fazei I a culturii Babadag, cât şi fazei Vânători a grupului Tămăoani. Noile cercetări de suprafaţă efectuate în zona sitului, precum şi prelucrarea unor materiale arheologice provenite din săpăturile mai vechi, au scos la iveală şi fragmente ceramice decorate prin imprimare, ceea ce contrazice ideea atribuirii acestui sit orizontului cu ceramică incizată de la Dunărea de Jos[2].

Amplasat pe o terasă inferioară, înaltă, care marchează malul vestic al albiei lacului Brateş, la cca. 8 km nord de oraşul Galaţi, situl arheologic de la Vânători, punctul *La Jolică* (jud. Galaţi) ocupă o suprafaţă de aproximativ 4 ha brăzdată de torenţi adânci pe direcţia V-E. Staţiunea, care a suferit importante distrugeri provocate de împădurire, este cunoscută în literatura de specialitate încă din anii '70, ocazie cu care Mihalache Brudiu menţiona existenţa în acest loc a unor vestigii ce pot fi datate între începutul epocii bronzului şi perioada medievală timpurie[3].

După analiza cercetărilor geofizice s-a hotărât deschiderea unei unităţi de săpătură, denumită Suprafaţa I, cu o suprafaţă de 40 × 20 m. După decaparea stratului vegetal actual, Suprafaţa I a fost împărţită în două subsecţiuni constând într-o secţiune cu dimensiuni de 40 × 2 m pe latura de N, pentru a surprinde situaţia stratigrafică a unităţii de cercetare, şi o subsecţiune de 18 × 12 m situată în partea de V a Suprafeţei I. Zonele menţionate mai sus au fost cercetate integral până a fost atins stratul steril. Au fost identificate şi documentate un număr de 25 de amenajări delocuire.

Pe suprafaţa cercetată au fost descoperite un număr de 26 de complexe arheologice, din care un complex a fost datat în secolul IV p.Chr., şi 25 de amenajări au fost încadrate cronologic în cultura Babadag.

Campania arheologică din anul 2017 de la Vânători a evidenţiat o zonă menajeră a aşezării de la începutul epocii fierului. Materialul

[1] Brudiu 1980.

[2] Brudiu 1970, 513; Hänsel 1976, 143–147; László 1972; László 1986, 65–91; Ailincăi, S.C., Adamescu, A., Mihail, F. 2014.

[3] Brudiu 1970, 513.

ceramic şi obiectele descoperite prezintă un potenţial deosebit al sitului, mai ales din perspectiva interacţiunilor cu mediile culturale învecinate.

Bibliografie:

Ailincăi, S.C., Adamescu, A., Mihail, F. 2014, Noi date despre începuturile epocii fierului la Dunărea de Jos. Aşezarea de la Vânători–La Jolică, jud. Galaţi, *SCIVA* 65, 1-2, 5-48.

Brudiu, M. 1970, Cercetări perieghetice în sudul Moldovei, *Materiale* 9, 511-528.

Brudiu, M. 1980, Rezultatele cercetărilor de la Vânători (jud. Galaţi), *Materiale*, 398-446.

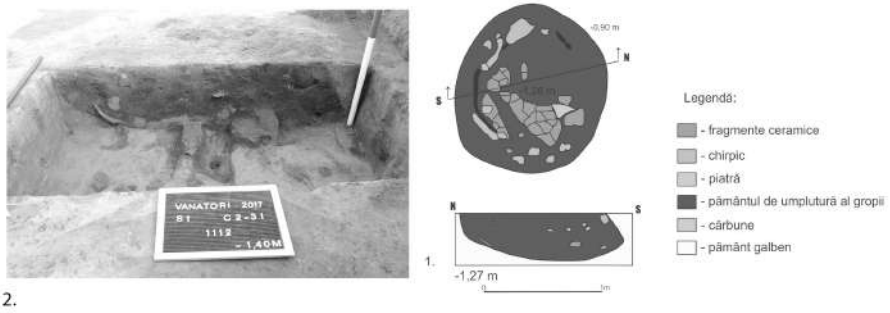
Hänsel, B. 1976, *Beiträge zur regionalen und Chronologischen Gliederung der Älteren Hallstattzeit an der Unteren Donau*, vol. 1,2, Bonn.

László A. 1972, O aşezare hallstattiană la Cozia, *ArhMold* 7, 207-224.

László, A. 1986, Grupul Tămăoani. Asupra „orizontului" hallstattian cu ceramică incizată din sudul Moldovei, *MemAntiq* 12-14, 65-91.

1.

2.

1.

3.

4.

5.

6.

Vânători - La Jolică
1- Vedere aeriană a Suprafeței 1 cercetată în campania 2017; 2- Gr.1112 (foto și desen); 3-6- parte din inventarul Gr.1110.

DEPUNERILE DE METAL DIN PODIŞUL BÂRLADULUI

Lazanu Ciprian-Cătălin (Muzeul Judeţean Ştefan cel Mare Vaslui, România)

Apariţia şi dezvoltarea metalurgiei bronzului a dus la multiple transformări în cadrul comunităţilor din perioada epocii bronzului. Apar schimbări la nivelul structurilor sociale, mentalităţilor colective şi religioase, comunităţile devin mai razboinice, iar mobilitatea lor permite răspândirea pe spaţii largi a elementelor de cultură şi civilizaţie.

Prezenţa depozitelor de metale, într-o regiune lipsită de resurse naturale necesare metalurgiei cum este Podişul Bârladului, dar cu o intensă locuire, necesită o analiză atentă. În Podişul Bârladului au fost descoperite 16 depozite cu obiecte de metal, totalizând un număr de 117 piese, dintr-o gamă variată de tipuri: unelte, arme şi obiecte de podoabă şi port.

Analiza acestor depuneri este dificilă deoarece în cele mai multe cazuri lipsesc informaţiile legate de contextul depunerilor, cele mai multe descoperiri fiind ca urmare a unor activităţi antropice sau întâmplătoare. Analizele tipologică şi compoziţională ne permit să vedem dacă depunerile sunt formate din obiecte care au fost realizate în mod special pentru a fi depuse. O altă analiză ar fi cea a distribuţiei spaţiale, care ne permite să identificăm relaţia dintre depunerile de metale şi răspândirea aşezărilor şi a necropolelor, dar această analiză este valabilă doar dacă se reuşeşte identificarea sigură a locului de depunere a metalelor şi dacă sunt cartate toate aşezările şi necropolele din spaţiul luat în analiză.

Motivul depunerilor de metale trebuie analizat şi din perspectiva mentalităţilor comunităţilor umane, al relaţiilor acestora cu mediul înconjurător, contextul cultural, funcţionalitatea şi semnificaţia acestui obicei. Se consideră că unele depozite constituie acumulări ale comunităţilor, tezaure, care sunt păstrate şi transmise din generaţie în generaţie. Alte utilizări ar fi de acumulări în vederea retopirii şi transformării în obiecte/arme noi, precum şi utilizarea obiectelor, ce compun depozitele, în tranzacţiile comerciale, sociale sau politice. O altă interpretare a depunerilor este cea votivă, spirituală, dar pentru această analiză trebuie să avem date legate de modul în care au fost dispuse piesele în cadrul depunerii şi compoziţia elementală.

SEDENTARI ŞI NOMAZI *versus* AUTOHTONI ŞI MIGRATORI: PROBLEME VECHI ŞI NOI ÎN ARHEOLOGIE

Andrei Corobcean (Laboratorul „Tracologie”, Universitatea de Stat din Moldova, A.O. Institutul de Cercetări Bioarheologice şi Etnoculturale, Chişinău, Moldova)

Dihotomia *sedentar-nomad*, *autohton-alogen* este abordată deseori aprioric în arheologie. În acelaşi timp, gradul de mobilitate al sedentarilor, caracterul relativ al mobilităţii nomazilor, dar, mai ales, interacţiunea dintre cele două moduri de viaţă prezintă subiecte prea complexe şi care nu întotdeauna devin comode pentru discursul arheologic. Încă C. Renfrew în ultimul sfert al secolului

trecut atrăgea atenţia asupra unei greşeli fundamentale care constă în explicarea apariţiei unei culturi noi prin migrarea unui grup nou de populaţie. Mai mult decât atât, între cele două moduri de viaţă poate exista un anumit nivel de interdependenţă, pastoralismul nomad fiind dependent parţial de existenţa agriculturii şi deci de o interacţiune intensă, în anumite regiuni, cu populaţiile de agricultori. Capacitatea călăreţilor nomazi de a controla arii relativ întinse, graţie mobilităţii sporite, poate sugera în zonele de stepă o dominaţie a elitelor nomade, care putea concura în anumite zone geografice cu elitele sedentare. Această concurenţă, evident, viza printre altele controlul resurselor şi cel al căilor de acces. Realităţile arheologice de la mijlocul mileniului I a.Chr. din spaţiul pruto-nistrean sugerează nu doar o coexistenţă, ci şi o convergenţă a sedentarilor şi a migratorilor. În acest context trebuie amintită încărcătura etnică atribuită celor două moduri de viaţă, care, de altfel, se poate dovedi a fi mai puţin relevantă.

CONSIDERAŢII PRELIMINARE CU PRIVIRE LA NECROPOLA DE INCINERAŢIE DE LA STRAHOTIN (SEC. IV-III. A. CHR.)

Alexandru Berzovan (Institutul de Arheologie, Academia Română – Filiala Iaşi)
Adela Kovács (Muzeul Judeţean Botoşani, România)

Necropola de incineraţie de la Strahotin a fost cercetată de către regretatul arheolog botoşănean P. Şadurschi prin mai multe campanii arheologice, derulate în perioada 1981-1988. O parte din cercetările efectuate aici au fost publicate, însă din nefericire, acesta nu a apucat să valorifice în întregime materialele descoperite. La Muzeul Judeţean Botoşani se află întregul lot de artefacte, precum şi planurile, notiţele de teren şi alte materiale documentare originale, inedite. Ca urmare a săpăturilor, au fost descoperite o serie de morminte de incineraţie, ce datează din perioada secolelor IV-III a. Chr. Mormintele prezintă inventare variate constând îndeosebi din vase ceramice, precum

şi alte categorii de obiecte: vârfuri de săgeţi, podoabe şi accesorii vestimentare. Atrage atenţia în mod deosebit prezenţa unor vase care trădează o influenţă culturală răsăriteană, „scitică”. Comunicarea de faţă are în vedere materialele publicate deja, precum şi cele inedite aflate în depozitele muzeale.

Fig. 1. Vedere asupra unei sectiuni din cadrul necropolei de la Strahotin (sec. IV-III a. Chr.)

ARHEOZOOLOGIA UNUI SIT DIN A DOUA EPOCĂ A FIERULUI - BÂZDÂNA *"LA CETATE"*, SUD-VESTUL ROMÂNIEI

Valentin Dumitraşcu (Institutul de Arheologie "Vasile Pârvan", Bucureşti, România)

Situl protoistoric Bâzdâna *"La Cetate"* este localizat în sud-vestul României, lângă satul Bâzdâna, comuna Calopăr, judeţul Dolj. Cercetări sistematice au început în anul 1981 şi au continuat, cu unele întreruperi, până în prezent. Cercetările au evidenţiat o aşezare fortificată getică cu două faze principale de ocupaţie. Prima fortificaţie este datată spre sfârşitul sec. 4 şi începutul sec. 3. î.Hr., iar a doua fază este încadrată în sec. 1 î.î.Hr. şi probabil prima jumătate a sec. 1 d.Hr.

În ambele contexte predomină resturile animalelor domestice, respectiv vacă, porc şi ovicaprine, la care se adaugă rare fragmente osoase de cal şi câine. Animalele sălbatice sunt reprezentate de patru specii: cerb, mistreţ, urs şi castor. Primele două sunt dominante în ambele niveluri.

O situaţie deosebită a fost identificată sub zidul de fortificaţie din prima fază. Astfel, atât sub zid, cât şi în spatele paramentului interior, cu o lăţime de 3-4 m, se întinde un nivel de arsură şi cenuşă gros de 5-8 cm.

Acest nivel conţine vase de diferite mărimi, sparte pe loc, diferite alte obiecte ceramice depuse intenţionat, părţi scheletice de animale în conexiune, lemn ars (bârne) şi numeroase seminţe arse (cereale). În acelaşi nivel a fost descoperit şi scheletul parţial al unui copil. Toate aceste descoperiri, întinse pe o largă suprafaţă ce urmează zidul de fortificaţie, denotă un comportament atipic, total diferit de activităţile domestice cotidiene. O situaţie asemănătoare a fost identificată de curând destul de aproape, la Stoina, în judeţul Gorj.

Numărul mare de recipiente sparte pe loc şi numeroasele resturi de animale sugerează urmele unui festin la care a participat un număr considerabil de oameni, eveniment urmat de construcţia fortificaţiei.

* Studiul a fost realizat în cadrul proiectului *BioMapPrehist*, cod PN-III-P4-ID-PCE-2016-0676, coordonat de Institutul de Arheologie „Vasile Pârvan".

Fig. 1. Bâzdâna, La Tène timpuriu, nivelul de arsură - coloană vertebrală în conexiune de *Ovis/Capra*

Fig. 2. Bâzdâna, La Tène târziu - mandibulă de *Canis familiaris* cu urme de ardere a caninului

TRANSFORMĂRI ETNOCULTURALE ÎN NORD-VESTUL PONTULUI EUXIN LA FINELE MILENIULUI I A. CHR.

Octavian Munteanu (Universitatea Pedagogică de Stat "Ion Creangă", Chişinău, Moldova)

Transformările definitorii care s-au produs pe parcursul secolului III a. Chr. pe spaţii largi ale Europei, au marcat şi regiunile din nord-vestul Pontului Euxin. Astfel, din punct de vedere arheologic, situaţia se prezintă prin încetarea funcţionării siturilor getice din silvostepa carpato-nistreană şi înlocuirea lor cu elementele unei culturi materiale noi – cultura Poienești-Lucașeuca. Ceea ce e de menţionat e că pe întregul areal al culturii, odată cu încetarea culturii getice, elementele sale definitorii nu au dispărut fără urmă, făcându-se observate destul de pronunţat în cadrul noii culturi arheologice.

Un al doilea moment ce trebuie luat în seamă e că aşezările scitice din perioada timpurie îşi încetaseră funcţionalitatea încă la începutul secolului III a. Chr., de altfel ca şi necropolele princiare. Totodată, anumite elemente scitice renăscuse, dar nu imediat şi nu în spaţiile lor originare, ci s-au făcut observate iniţial sub forma câtorva Sciţii Mici, revenind la viaţă în nordul Pontului în a doua jumătate – către finele secolului II a. Chr. De remarcat prezenţa în aceste situri, de rând cu importurile elenistice, a elementelor de factură nordică şi tracică.

Foarte semnificativă este soarta celţilor, care nu mai sunt atestaţi în Ardeal după finele sec. III a. Chr., dar a căror ecou se lasă simţit în zonele răsăritene atât pe cale arheologică, cât şi pe cale epigrafică.

Descoperirile de pe malul stâng al Nistrului inferior, din zona de stepă, datate cu finele sec. III – începutul sec. II a. Chr. sunt la fel de sugestive. În setul de ceramică al respectivelor situri, alături de un număr relevant de vase de import elenistic, un procentaj mare îl constituie recipientele de factură getică.

Pornind de la cele enumerate mai sus, dar antrenând şi alte detalii peste care vom trece acum, vom căuta să oferim o imagine de ansamblu a transformărilor etnoculturale din nord-vestul Pontului Euxin în perioada finală a mileniului I a. Chr.

DATE PRELIMINARE PRIVIND CERCETĂRILE ARHEOLOGICE PREVENTIVE DIN ANUL 2018 DE LA SAGAIDAC, R-NUL CIMIŞLIA

Vlad Vornic (Agenţia Naţională Arheologică, Chişinău, Moldova)
Ion Ciobanu (Agenţia Naţională Arheologică; A.O. Institutul de Cercetări Bioarheologice şi Etnoculturale, Chişinău, Moldova)
Sergiu Popovici (Agenţia Naţională Arheologică; A.O. Institutul de Cercetări Bioarheologice şi Etnoculturale, Chişinău, Moldova)
Natalia Paşenciuc (Institutul Patrimoniului Cultural; Centrul de Arheologie, Chişinău, Moldova)
Adrian Iorga (Agenţia Naţională Arheologică, Chişinău, Moldova)
Dumitru Avram (Agenţia Naţională Arheologică, Chişinău, Moldova)

În comunicare vor fi prezentate şi analizate vestigiile arheologice descoperite în aşezarea cu mai multe niveluri de locuire de la Sagaidac, cu prilejul cercetărilor preventive efectuate în lunile mai-iunie 2018, al căror scop a fost descărcărea de sarcină arheologică a zonei afectate de drumul proiectat M3 Chişinău-Cimişlia-Vulcăneşti-Frontiera cu România. Amplasat la 0,8 km SV de satul Sagaidac, la baza versantului vestic al unei văi întinse orientate N-S, situl respectiv a fost distrus în parte de lucrările de amenajare a unui iaz de acumulare a apei, executate în anii 90 ai secolului trecut.

Drept rezultat al săpăturilor efectuate, a fost dezvelită o suprafaţă de 1230 mp, fiind descoperite 50 de complexe arheologice, şi anume un cuptor de uz casnic, o locuinţă adâncită şi 48 de gropi menajere, care aparţin la trei orizonturi cultural-cronologice.

Cele mai vechi resturi de cultură materială documentate aparţin aşa-numitului ”grup cultural Etulia” din sec. III d. Hr., fiind reprezentate printr-un cuptor de bucătărie (Fig. 1, 1), câteva gropi şi ceramică romană, lucrată la roată sau cu mâna. Dintre complexe, se remarcă cuptorul de uz casnic, care avea vatra constituită din două straturi de lipitură, aplicată peste fragmente de vase lucrate la roată şi cu mâna (Fig. 1, 6).

Marea majoritate a gropilor se atribuie unei aşezări de tip Sântana de Mureş-Cerneahov din sec. IV d.Hr. Aceluiaşi orizont aparţin şi cele mai multe dintre materialele recuperate – ceramică lucrată la roată,

fragmente de pahare de sticlă, diferite ustensile de uz casnic şi alte obiecte, lucrate din metal, piatră şi os.

Aşezării medievale timpurii din sec. VIII-IX aparţin o locuinţă adâncită prevăzută cu un cuptor de piatră (Fig. 1, 2), o groapă menajeră alăturată (nr. 32) (Fig. 1, 4), o bogată colecţie de ceramică, câteva străpungătoare de os şi alte piese.

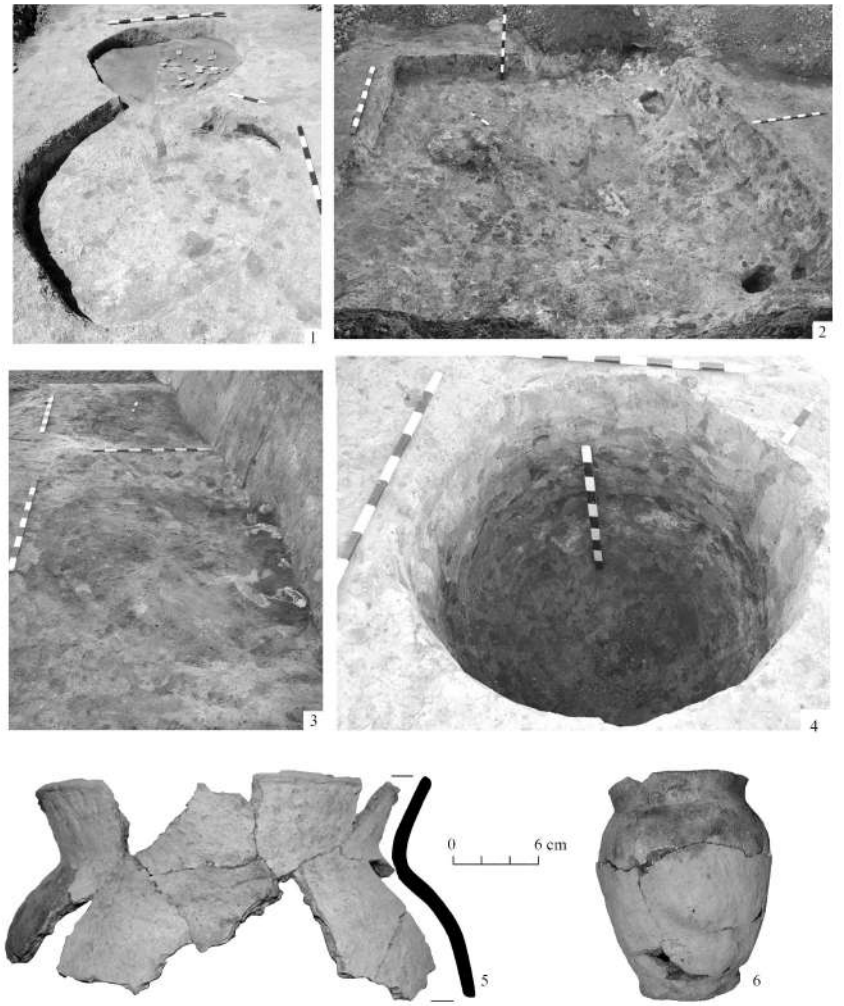

Fig. 1. Sagaidac 2018. Cuptor de bucătărie din epoca romană târzie (1), locuinţă adâncită medievală timpurie (2), gropi menajere (3, 4) şi ceramică lucrată cu mâna din sec. III d.Hr. (5) şi VIII-IX (6).

NECROPOLA MEDIO-BIZANTINĂ DE LA *NOVIODUNUM*-ISACCEA (JUD. TULCEA). PERSPECTIVĂ BIOARHEOLOGICĂ

Gabriel Vasile (Institutul de Arheologie "Vasile Pârvan", Bucureşti, România)

Analiza antropologică a descoperirilor funerare din necropola de inhumaţie creştină de la *Noviodunum*-Isaccea se înscrie în cercetarea *in extenso* a fenomenului funerar medio-bizantin din Dobrogea istorică (judeţele Constanţa şi Tulcea şi nord-estul Bulgariei). Materialul scheletic a fost recuperat în urma cercetărilor arheologice preventive întreprinse în anii 2014-2017 în punctul *Cetate* (*Pontonul Vechi*), sectorul *Teren Poliţia de Frontieră*, de o echipă de cercetători din cadrul Institutului de Cercetări Eco-Muzeale „Gavrilă Simion" din Tulcea, coordonată de dr. Florin Topoleanu. Pe lângă o serie de structuri de epocă romană şi medievală, au fost investigate şi 78 de complexe funerare, în care au fost identificaţi 120 de indivizi. Mormintele au fost datate între secolele al XII-lea şi primele decenii ale secolului al XIII-lea.

Studiul antropologic s-a axat în principal pe evidenţierea unor caracteristici legate de ritualul funerar al locuitorilor aşezării medio-bizantine (aspecte tafonomice, stare de reprezentare, determinarea numărului minim de indivizi) şi stabilirea profilului demografic al acestora (determinarea sexului, raportul *sex ratio*, estimarea vârstei la deces, frecvenţa deceselor pe categorii de vârstă şi sex, speranţa de viaţă la naştere). Totodată, a fost surprinsă variabilitatea individuală/ populaţională şi moştenirea genetică (analiza biometrică, estimarea staturii scheletice, identificarea unui set de caractere epigenetice craniene şi postcraniene), precum şi o serie de elemente ale stresului ocupaţional/biomecanic (observarea unor markeri musculo-scheletici, calculul asimetriei osoase şi al dimorfismului sexual) sau aspecte legate de starea de sănătate a acestora (etiologia diferitelor patologiilor craniene şi post-craniene identificate, manifestarea, localizarea, frecvenţa şi interpretarea acestora).

* Cercetarea s-a desfăşurat în cadrul proiectului *Platformă pluridisciplinară complexă de cercetare integrativă şi sistmatică a identităţilor şi patrimoniului cultural tangibil şi non-tangibil din România* (PATCULT#RO) – cod PN-III-P1-1.2-PCCDI-2017-0686.

Fig. 1. Noviodunum-Isaccea, punct *Cetate*, sector teren politia de frontiera. Ortofotoplan

Fig. 2. Complexele 12-14

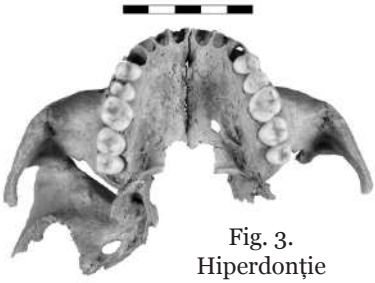

Fig. 3. Hiperdonție

Fig. 4. Traumatism cranian

ANALOGII TIPOLOGICE, SINCRONE ŞI DIACRONICE CE SURPRIND PERIOADA MEDIEVALĂ DIN LOCALITATEA SĂBĂOANI, JUD. NEAMŢ, ROMÂNIA

Simalcsik Robert Daniel (Centru de Cercetări Antropologice ”Olga Necrasov”, Academia Română – Filiala Iaşi, România; A.O. Institutul de Cercetări Bioarheologice şi Etnoculturale, Chişinău, Moldova)

În comunitatea Săbăoani, cronologic (diacronic), remarcăm perenizarea fondului antropologic mediteranoid. Elementele mediteranoide înregistrează o ușoară creştere în perioada medievală şi o regresie a incidenţei la populaţia contemporană. Subliniem că elementele dinaroide au înregistrat o creştere continuă, împreună cu elementele nordoide, ajungând să fie dominante la populaţia contemporană. În timp, scade ponderea elementelor protoeuropoide, care la populaţia contemporană nici nu mai sunt semnalate. Elementele alpinoide şi cele esteuropoide rămân prezente şi la populaţia de astăzi din Săbăoani, dar în procente mici. Remarcăm apariţia elementelor mongoloide în perioada medievală (2,8%); presupunem că acestea au apărut o dată cu invaziile mongolilor, care în Europa în secolele X-XIV au fost cunoscuţi îndeosebi sub denumirea de *tătari* (Spinei, 1999). Deşi mult diminuate ca pondere, elementele mongoloide se regăsesc şi la populaţia contemporană, dar în proporţii nesemnificative (0,7%) (Botezatu et al., 1995). Aceleaşi aspecte de modificare a ponderii tipologiilor o remarcăm şi la alte necropole din aceiaşi perioadă (Mihălăşeni, Miorcani, Valea Seacă – Bârlad, Bogdăneşti)

O dată cu evoluţia spirituală, materială şi culturală, posibilitatea de mişcare a populaţiilor a crescut şi, în acest context, modificarea tipologiilor în cadrul diferitelor populaţii a avut loc într-un ritm mult mai accelerat, astfel încât şi amestecul de caractere tipologice, dar şi ponderea acestora s-au modificat la scară mai amplă, corelat cu migrarea populaţiilor / indivizilor dintr-un loc în altul. Desigur, pentru anumite dominante ale fondului tipologic trebuie să se succeadă câteva generaţii, dar şansa modificării în zilele noastre este mult mai mare datorită expansiunii demografice şi mobilităţii crescute a populaţiilor.

АРХЕОЛОГИЧЕСКИЙ РЕСУРС В ОРГАНИЗАЦИИ ТУРИСТИЧЕСКОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ

Петрова Наталия Александровна (доцент кафедры археологии и этнологии Украины, заместитель декана факультета истории и философии по научной и воспитательной работе, кандидат исторических наук, доцент, Одесский Национальный Университет им. И.И.Мечникова, Украина)

В структуре экономики большинства стран мира всё более значимое место занимает туризм. Объяснение этому одно: возрастающий спрос на отдых в постиндустриальном обществе обусловливает широкое развитие туризма.

В основной ресурсной базе культурного туризма важнейшее место занимают культурно-исторические ресурсы, которые представляют собой наследство прошлого и старого общественного развития. Пространства, образуемые культурно-историческими объектами, в известной мере определяют зависимость рекреационных потоков и направления экскурсионных маршрутов.

Культурно-исторические объекты разделяют на материальные и духовные. *Материальные* носят в себе совокупность средств производства и других материальных ценностей общества на каждой исторической стадии его развития, а *духовные* – совокупность достижений общества в создании науки, искусства, литературы, в организации государственной и общественной жизни, в труде и быте.

Среди культурно-исторических объектов важную роль играют памятники истории и культуры, которые выделяются наибольшей привлекательностью и на этой основе служат главным средством удовлетворения потребностей познавательно-культурной рекреации. В зависимости от их основных признаков памятники истории и культуры А.С. Кусков, В.А. Голубева и Т.Н. Одинцова делят на 5 основных видов: истории, археологии, градостроительства и архитектуры, искусства, документальные памятники.

В докладе будут рассмотрены возможности и перспективы использования памятников археологии в системе организации туристической деятельности. Для Юго-Восточной Европы, региона богатого на памятники археологии этот вид деятельности представляется весьма перспективным. Это городища, курганы, остатки древних поселений, укреплений, производств, каналов, дорог, древние места захоронений, каменные изваяния, наскальные изображения, старинные предметы, участки исторического культурного слоя древних населенных пунктов.

Учитывая геополитическое положение, высокий ресурсный потенциал региона, туризм можно считать одним из приоритетных в экономике и культуре.

Актуальность выбранной темы объясняется тем, что на территории Юго-Восточной Европы имеется значительное количество археологических ресурсов, которые должным образом не используются в целях туризма. Богатый культурно-этнографический потенциал фактически не задействован. В настоящее время большинство объектов знакомы лишь узкому кругу специалистов и местным жителям. Так же существует проблема сохранения археологических памятников, причем значительная часть разрушений в настоящее время именно антропогенного характера, в частности, зачастую из-за незнания реальной ценности данных объектов.

* * *

REPERE ISTORICE ŞI CULTURALE ALE CONVIEŢUIRII INTERETNICE ŞI INTERCONFESIONALE ÎN DOBROGEA – ŢINUT ROMÂNESC

Prof. univ. dr. Ibram Nuredin (Universitatea ”Ovidius” din Constanţa)

Studiul analizează, pe de o parte, cristalizarea identităţii etno-lingvistice, confesionale şi culturale a turcilor şi turco-tătarilor, aşezaţi în acest colţ de ţară românească de secole, iar pe de altă parte, evidenţiază modul lor de viată bazat pe respect şi înţelegere, pe toleranţă şi pace socială cu românii majoritari şi celelalte etnii.

Studiul pledează pentru respingerea tendinţelor asimilaţioniste, pentru echilibru între tradiţii, cutume şi modernitate, pentru sporirea activismului comunităţilor turcă şi turco-tătară, pentru aşezarea relaţiei Eu-Celălalt pe valorile europene ale statului de drept, democraţiei, nediscriminării.

CUNOŞTINŢE ŞI PRACTICI DE MEDICINĂ POPULARĂ ÎN SATELE DIN VALEA PRUTULUI DE JOS

dr. Natalia Grădinaru (Institutul Patrimoniului Cultural, Centrul de Etnologie; A.O. Institutul de Cercetări Bioarheologice şi Etnoculturale, Chişinău, Moldova)

Comunicarea prezintă rezultatele cercetării etnografice de teren întreprinse în satele din Valea Prutului de Jos în vara anului 2018. Miza cercetării a constituit identificarea, relevarea şi analiza cunoştinţelor şi practicelor medicale populare, regăsite în acest spaţiu geocultural, dar insuficent abordate în studiile de specialitate. Investigarea concepută în această perspectivă este actuală, întrucât formele terapeutice tradiţionale accesând reprezentări mentalitare, relevă valorile culturale permanente şi schimbătoare care exercită o puternică şi permanentă acţiune modelatoare asupra societăţii

şi individului. În urma analizei datelor, s-au conturat câteva forme sincretice de vindecare, care s-au dezvoltat după un algoritm strict, ce includea spaţiul, timpul, practicantul, activând antitodoturi din sfera religiei (rugăciuni, posturi, închinări la icoane, maslu, slujbe bisericeşti), magiei (scenarii terapeutice cu fundal ritualic, dintre care cel mai cunoscut şi cel mai apelat este descântecul de deochi), şi nu în ultimul rând – cunoştinţele empirice de tratare. Alternativ, am analizat raporturile comunitate-babă lecuitoare/ babă lecuitoare-bolnav, precum şi resorturile mentalitare construite despre bolnav şi cauzele îmbolnăvirii.

Atestarea unor persoane cu repertorii impozante de informaţii şi depistarea metodelor originale de vindecare, descifrarea semnificaţiilor magico-rituale ale obiceiurilor medicale populare denotă importanţa covârşitoare pe care continuă să o deţină cercetarea de teren în recuperarea fondului etnoiatric tradiţional şi îmbogăţirea patrimoniului cultural naţional.

„SUNT CĂTĂRĂU, DAR... MI-AU ZIS CATEREV”. SCHIMBĂRI DE IDENTATE ÎN CONTEXTUL DEPORTĂRILOR

Dr. Ion Valer Xenofontov (Facultatea de Istorie şi Filozofie a Universităţii de Stat din Moldova; Biblioteca Ştiinţifică „Andrei Lupan” (Institut), Ministerul Educaţiei, Culturii şi Cercetării, Moldova)
Dr. Lidia Prisac (Institutul Patrimoniului Cultural, Ministerul Educaţiei, Culturii şi Cercetării, Chişinău, Moldova)

În anul 2017, pe 10 august, în contextul unor cercetări de teren efectuate în satul Olăneşti, raionul Ştefan-Vodă, autorii studiului enunţat l-au intervievat prin metoda interviului semistructurat pe Vasile Caterev, născut la 6 octombrie 1937 şi deportat în 1941 în Kazahstan. Martorul direct al deportărilor, Vasile Caterev, actualmente este unicul olăneştean supravieţuitor al deportărilor din noaptea de 12 spre 13 iunie 1941.

Comunicarea pe care o propunem are în vizor prezentarea destinului individual conectat la cel colectiv, drama despărţirii familiilor în cadrul primului val de deportări din RSS Moldovenească, traseul spre Kazahstan, mediul intrus, identitatea *versus* alteritatea, frământările copilăriei etc. Conexiunea cu marile evenimente din timpul celui de-al Doilea Război Mondial, strategiile de supravieţuire în spaţiul exilat. Totodată, urmează să fie prezentat un caz în care prenumele persoanei deportate a fost rusificat, element ce reflectă politica de deznaţionalizare promovată de autorităţile sovietice, precum şi prezentarea unor elemente de genealogie şi onomastică locală. Un alt aspect abordat rezidă în descifrarea vieţii protagonistului după reabilitare, „filosofia de viaţă" şi mesajul împăciuitor pe care îl promovează acesta.

EVALUAREA DOCUMENTĂRII FENOMENELOR DE CULTURĂ TRADIŢIONALĂ ÎN SUDUL BASARABIEI ÎN A DOUA JUMĂTATE A SECOLULUI AL XX-LEA

Mariana Cocieru (Institutul de Filologie al Academiei de Ştiinţe a Moldovei)

Pentru a avea acces în viitor la informaţia culturală pe care o furnizează promotorii de folclor e necesar de a întreprinde o serie de măsuri de salvgardare patrimonială, declanşate prin proiecte şi programe privind identificarea, documentarea, cercetarea, definirea, tezaurizarea şi conservarea moştenirii culturale autentice în forma ei genuină (*in situ*), drept instrumentariu eficient şi obiectiv de păstrare şi viabilitate a patrimoniului cultural naţional (material şi spiritual). Documentarea fenomenelor de cultură tradiţională din sudul Basarabiei în perioada postbelică a urmărit aceleaşi obiective pe care şi le-a propus/şi le propune fiecare cercetare de teren. Precedată de câteva mărturii sumare privind anumite elemente etnofolclorice din Bugeac înregistrate în prima jumătate a secolului al XX-lea de către cercetătorii O. Nacco, T. Găluşcă, P. V. Ştefănucă etc., precum şi de consemnările din revista „Bugeacul", cercetarea sub aspect patrimonial al acestei zone etnografice începe abia în anii imediat postbelici, odată cu înfiinţarea în 1946 a Institutului de Istorie, Limbă

și Literatură al Filialei Moldovenești a Academiei de Științe a Uniunii Sovietice. Culegerea și documentarea constituentelor de patrimoniu cultural imaterial cu scopul bine definit de a obține o cercetare științifică echidistantă și argumentată cu probe veridice identificate pe teren, a început abia în anii 60 ai secolului trecut. Primele mărturii documentare privind repertoriul variat de colinde din Bugeac au fost publicate în anul 1975 în „Poezia obiceiurilor calendarice" de Nicolae Băieșu. Și celelalte volume din corpusul academic „Creația populară moldovenească" au conținut materiale înregistrate în sudul Basarabiei. Puțin mai târziu, în 1982, a apărut în cadrul seriei „Editarea folclorului pe zone etnografice" volumul „Folclor din Bugeac", care prezintă într-o formulă diversificată fenomenele etnofolclorice, inclusiv creațiile populare literare identificate în acest spațiu românesc. Spre regret, aceste culegeri tematice nu au acoperit întregul repertoriu de materiale înregistrate, deoarece au existat și anumite restricții legate de cenzura totalitaristă. Multe mărturii documentare rămân și la ora actuală „prizonierele" arhivelor de folclor, negăsindu-și încă cercetătorul. Prin urmare, în acest demers urmărim să punem în valoare nu doar informația documentară publicată, ci mai ales să identificăm elementele etnofolclorice inedite prin exploatarea fondurilor sonore și manuscriptice de patrimoniu imaterial.

STRATEGII DE SUPRAVIEȚUITE ÎN DEPORTARE – „AM ZIS SA-MI SCHIMB FAMILIA, SĂ VIN ACASA, ÎN MOLDOVA"

Dr. Lidia Prisac (Institutul Patrimoniului Cultural, Ministerul Educației, Culturii și Cercetării, Chișinău, Moldova)
Dr. Ion Valer Xenofontov (Facultatea de Istorie și Filozofie a Universității de Stat din Moldova; Biblioteca Științifică „Andrei Lupan" (Institut), Ministerul Educației, Culturii și Cercetării, Moldova)

În anul 2017, pe 9 august, în contextul unor cercetări de teren efectuate în satul Olănești, raionul Ștefan-Vodă, autorii studiului enunțat au intervievat-o prin metoda interviului semistructurat pe Maria Borisova, născută în 1930, în s. Purcari, r-nul Ștefan-Vodă, cu numele de familie Nistor, deportată în vara anului 1949.

Din naraţiunea martorului direct la cel de-al doilea val de deportări din RSS Moldovnească se constată o perplexitate faţă de „faptul istoric consumat” şi inepţia evenimentului tragic. Printre cei culpabili de deportare, intervievată îi consideră pe localnici: „Unii pe alţii s-au pârât, n-aveau ochi să se vadă şi numai pe noi ne-au dus, că în casele noastre au intrat şi au făcut Sovietul Sătesc... cei care ne-au pârât”. Din perspectiva martorului intervievat se prezintă totodată contextul general al deportării, cauzele acesteia, spaţiul intrus, convieţuirea, imaginea alterităţii etc. Pentru a reveni la baştină, Maria Borisova a recurs la un tertip mai puţin obişnuit... s-a căsătorit cu un rus: „Ş-apoi dacă m-am măritat acolo.., mi-am schimbat familia. El era din Celeabinsk, avea părinţi, casă, covoare, desena... dar o cam ducea bine cu băutura. Noi cum ne-am dus, deodată am zis să-mi schimb familia, să vin singură acasă, înapoi în Moldova, oi putea trăi, n-oi putea, cum a da Dumnezeu!”. Alianţa matrimonială i-a permis Mariei Borisova (Nistor) să „scurteze” din „biografia deportării”, considerent ce i-a facilitat revenirea în Moldova sovietică şi reluarea vieţii de la capăt.

SEMNELE DE PROPRIETATE ALE CRESCĂTORILOR DE ANIMALE ŞI PĂSTORILOR ÎN SATELE DIN VALEA PRUTULUI DE JOS

Dr. Dorina Onică (Muzeul Naţional de Etnografie şi Istorie Naturală; A.O. Institutul de Cercetări Bioarheologice şi Etnoculturale, Chişinău, Moldova)

Crescătorii de animale şi păstorii din valea Prutului de Jos au gândit un sistem de semne de proprietate care aplicate pe corpul animalelor facilita buna desfăşurare a raporturilor stăpân de stână, cioban, văcar şi omul ce-şi dădea animalele spre a fi păstorite, supravegheate în perioada verii pastorale, sau uneori iernate în moşia satului. Semnele juridice pastorale de proprietate fiind plasate pe spate, la ceafă, pe frunte şi la urechi, etc., prin găurire, tăiere, crestătură, dăngăluire, vopsire, însemnare cu fir roşu, ş.a., îndeplineau complexe funcţii juridice, de identificare, apotropaice. Cercetările de teren în satele din valea Prutului de Jos ne-au oferit informaţii inedite referitor la subiectul abordat de noi. Acestea merită a fi puse în circuitul ştiinţific, analiza-

te din optica etnologiei juridice, prin care să realizăm o prezentare a evoluţiei în timp a semnelor de proprietate, după formă, tehnica de aplicare, cunoştinţele şi credinţele populare conexe practicii, etc. Cadrul temporal şi ritual de aplicare a semnelor sau de reînoire a lor era circumscris sărbătorilor pastorale, practici utilitare, a căror rol şi importanţă juridică era viabilă pe tot parcursul anului pastoral.

CROMOGRAMA CULTICĂ ÎN FRUMOSUL COTIDIAN

Dr. Tamara Macovei (Muzeul Naţional de Etnografie şi Istorie Naturală, Chişinău, Moldova)

În spaţiul Carpatic simbolurile cromografice au existat încă din mileniul al 50-lea în practicile de cult al omului primar. În starea de spirit generalizată cromograma a ocupat un loc de importanţă majoră, pentru că aceasta constituia, în concepţia lumii antice din Carpaţi, o modalitate principală de exteriorizare.

Dialogul omului cu el însuşi, dialogul acestuia cu entitatea abstractă protectoare, atotstăpânitoare, se făcea exclusiv prin simbol, iar cromografia era partea principală în sistemul simbolistic. Dacă facem o analiză observăm că elementul de simbol era de fapt, raţionamentul, complexul de judecăţi materializate şi venerate până la gradul sacral. De aici rezultă, că valoarea fiecărui semn cromografic pus în legătură cu alte obiecte de ritual, crează valoarea plasticii pre-antice. În arealul Cucuteni populaţia folosea trei culori alese special pentru exprimarea simţurilor cultice. Acestea erau parvenite din paleoliticul târziu, modificate în formă, în conţinutul ideatic, în modul de redare şi utilizare: ocru-roşu, albul–os, şi negru-brun. La acestea s-a adăugat în neolitic, verdele-vegetal atunci când Pomul Vieţii a fost consacrat ca element cosmic şi introdus în ritualul axului tanatic.

În această perioadă, cromogramelor li se rezervau spaţii considerabile în ornamentul specific al tuturor centrelor spirituale, precum Archiud, în Basarabia: Ruseştii-Noi, Costeşti, Brânzeni s,a. – toate pe fundalul contactului cultural al marilor grupuri de aşezări paleolitice. Arealurile cultice semnalate au cristalizat parametrii culturilor carpatice, precum Cucuteni, Gumelniţa, Hamangia, Petreşti, Porţile de-

Fer, Tisa, Vădastra. Prin marele lor sanctuare, de amploarea celor de la Căscioarele, Sarmisegetusa au contribuit la afirmarea simbolurilor sacre, la consolidarea conceptului cultic imprimat de acesta.

Astăzi cromogramele create într-o perioadă îndelungată de timp sunt recunoscute şi stau la baza identificării unei civilizaţii, a unei etnii, a unei comunităţi, a unei spiritualităţi, care se disting unele de altele prin anumite caracteristici, simboluri şi semne valorice, determinate de modul şi felul de a interpreta şi simţi lucrurile, fenomenele din mediul în care se găsesc.

BRADUL DE NUNTĂ – SIMBOLUL SUBSTITUENT AL MIRELUI

Pavel Popa (Institutul de Filologie
al Academiei de Ştiinţe a Moldovei)

Studiul respectiv pune în discuţie semnificaţia simbolică a bradului în contextul ritualurilor nupţiale. De asemenea, menirea şi valoarea bradului – arbore ce promovează un ansamblu întreg de simboluri mitice, care necontenit a reflectat concomitent cu funcţia sa universală de o mare importanţă în viaţa materială a societăţii şi destinaţia sa specială în starea spirituală a omului, rolul său alegoric la naşterea copilului, la căsătorie, dar şi la înmormântare – pereche în lumea celor drepţi. Tradiţional este asociat cu flăcăul bun de însurat, cu mirele, posedând sacralitate şi fiind considerat simbol sfânt al puterii divine şi totodată instrument cultural necesar în organizarea ceremoniilor şi sărbătorilor atât calendaristice cât şi cele familiale în primul rând, iar ca simbol al vieţii întruchipează legătură între pământul în care îşi înfige rădăcinile şi bolta cerească pe care o atinge cu creştetul său – simbol al vieţii în continuă evoluţie, în ascensiune, al dârzeniei, hotărârii şi al bărbăţiei – expresii folosite în gândirea populară românească, trăsături ce semnifică pregătirea tânărului către căsătoria sa. Iar prin forma coroanei şi a fructului – conică, bradul este „simbol falic”, dar şi simbolul vieţii şi al morţii.

Redactori, editori, corectori:
Angela Simalcsik, Ion Ciobanu

CERCETĂRI BIOARHEOLOGICE ŞI ETNOCULTURALE ÎN SUD-ESTUL EUROPEI

Bun de tipar 5.08.2018.
Comanda ___
Tiraj 100 ex.

Tipografia „Bons Offices”

